

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Magdaléna Šedivá

TRESTNÉ ČINY PÁCHANÉ Z NENÁVISTI

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc.

Katedra: Katedra trestního práva, oddělení kriminalistiky

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 27.4. 2010

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

V Praze dne 27.4. 2010

.....
Magdaléna Šedivá

Poděkování

Děkuji tímto doc. PhDr. Ludmile Čírtkové, CSc. za odbornou pomoc a vedení při zpracování diplomové práce. Děkuji také svému příteli a rodině za pomoc a pochopení.

Obsah:

Obsah	0
Úvod	1
1. Charakteristika trestných činů z nenávisti	4
1.1 Trestné činy z nenávisti – nový fenomén?.....	4
1.2 Snahy o definici trestných činů z nenávisti.....	5
1.3 Hate crime v USA.....	9
1.4 Příčiny hate crime.....	10
1.4.1 Stereotypy, postoje a předsudky.....	10
1.4.2 Rozpoznání trestného činu spáchaného z nenávisti.....	13
1.4.3 Ekonomická situace jako příčina vzniku trestných činů spáchaných z nenávisti.....	15
1.4.4 Globalizace a migrace.....	17
1.5 Trestné činy z nenávisti v legislativě států.....	18
1.5.1 Právní úprava trestných činů z nenávisti v České republice.....	19
1.5.2 Právní úprava trestných činů z nenávisti v České republice podle trestního zákona č. 140/1961 Sb.....	22
1.5.3 Právní úprava trestných činů z nenávisti v České republice podle nového trestního zákona č. 40/2009 Sb.....	24
1.5.4 Další zákony zabývající se problematikou trestných činů z nenávisti.....	26
2. Pachatelé a oběti trestných činů z nenávisti	28
2.1 Zkoumání pachatelů trestných činů z nenávisti.....	28
2.2 Dělení pachatelů podle motivačního pozadí.....	30
2.3 Dělení pachatelů v USA podle Donalda Altschillera.....	35
2.4 Obecné otázky viktimizace u trestných činů z nenávisti.....	42
2.5 Specifika viktimizace u trestných činů z nenávisti.....	43
2.6 Primární a sekundární viktimizace.....	46
2.7 Přímé a nepřímé oběti trestných činů z nenávisti.....	49

3. Aktuální otázky trestných činů z nenávisti.....	50
3.1 Pachatelé trestných činů páchaných z nenávisti v ČR (jejich statistika, struktura).....	50
3.1.1 Oběti trestných činů z nenávisti a nejzávažnější případy trestných činů z nenávisti v ČR z poslední doby.....	53
3.1.2 Vývoj skladby a statistiky spáchaných trestných činů z nenávisti.....	57
3.1.3 Nejzávažnější případy trestných činů z nenávisti v ČR po roce 1990....	59
3.2 Právní rámec boje proti trestným činům z nenávisti a jejich monitoring.....	61
3.2.1 Vládní koncepce v boji proti extremismu.....	62
3.2.2 Strategie boje proti extremismu z roku 2009.....	64
3.2.3 Nevládní aktivity v boji proti trestným činům z nenávisti; česko-lotyšský projekt v oblasti hate crime.....	65
Závěr.....	68
Použitá literatura.....	70
Seznam citací a poznámek pod textem.....	79
Seznam tabulek a obrázků.....	82
Summary.....	84

Úvod

Společenské změny, které se po roce 1989 odehrály v České republice přinesly vymanění se z područí komunistického režimu a kýženou demokracii. Vysněný demokratický systém však, aniž by to bylo na první pohled znát, se sebou nepřinesl jenom pozitivní změny, ale měl a stále má i své negativní důsledky. Postupně se tak u nás společně s demokracií rozvinul i její nežádoucí vedlejší produkt - extremismus.

V době uvolněné nálady a radosti ze znovunabyté svobody se začaly nenápadně projevat i narůstající antipatie především vůči Romům, které byly za minulého režimu utlumené cenzurou a projevovaly se pouze skrytě. Romská otázka tak byla v době komunismu řešena nahodile a nekoncepčně. Stát si s tímto společenským problémem spíše nevěděl rady se snažil se ho přehlížet. Proběhlo nucené rozbití romských osad, usídlení kočovných Romů a jejich následné umisťování po celé republice. To vše bez ohledu na jejich zvyky a tradice, které nebyly ničím nahrazeny. Problémy tímto vzniklé poté stát „řešil“ plošnými dávkami.

Po roce 1989 se proto začaly ozývat hlasy, které žádaly koncepční řešení této komunismem zakonzervované otázky. Na druhé straně demokratické uspořádání státu pomohlo k vytvoření a následné profilaci nových, převážně krajně pravicových uskupení (např. v roce 1990 vznik Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa). Tento fakt společně s nedávno získanou svobodou projevu podpořil nejen četnost nenávistných verbálních proslovů, ale i přímých útoků především právě proti Romům.

I přesto státní orgány nechávaly některé útoky bez postihu nebo zasahovaly pouze minimálně. Tato laxnost se dá do jisté míry omluvit neznalostí dané problematiky, ale také stavem legislativy, který nedostatečně chránil před různými extremistickými projevy. A tak v situaci, kdy se snažil stát vypořádat s nezbytnými ekonomickými, právními reformami a privatizací nezbýval čas na to, aby se státní orgány mohly dostatečně věnovat vyšetřování nenávistných projevů. To společně s jistým podceněním

této problematiky stačilo k tomu, aby postupně nastal rozmach kriminality s extremistickým podtextem.

Extremistické a xenofobní projevy samozřejmě nejsou specifické pouze pro naši republiku, ale jsou celosvětovým problémem a jako sociálně patologické jevy jsou tradiční součástí demokratické společnosti.

Obecně jsou extremismem, podle pracovní definice Ministerstva vnitra ČR, označovány „*vyhraněné ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných norem, vyznačují se prvky netolerance, a útočí proti základním demokratickým ústavním principům jak jsou definovány v českém ústavním pořádku*“¹. Jinými slovy jde o „*odchylku od obecně uznávaných norem v konkrétní době a v určité společnosti*“². Zároveň v sobě obsahuje úsilí úplně změnit společenský a politický systém v daném státě.

Tato diplomová práce se zaměřuje na trestné činy z nenávisti, což jsou jinými slovy trestné činy z rasových, národnostních a jiných nenávistných pohnutek. Práce se dělí na tři stěžejní části, kdy ta první vysvětluje pojmem trestných činů z nenávisti a důvody jejich vzniku. Je zde také uvedena jejich současná trestněprávní úprava a její porovnání s úpravou předchozí.

Druhá část práce se snaží ukázat možné způsoby dělení pachatelů podle jejich nenávistné motivace. Toto dělení je doplněno o příklady z praxe. Součástí této kapitoly je také zkoumání obětí trestných činů z nenávisti a jaké následky na nich takové trestné činy mohou zanechat. Zabývá se i důsledky trestných činů na celou společnost.

Poslední část diplomové práce se zaměřuje na aktuální situaci v České republice. Přehledně ukazuje skladbu pachatelů i nejčastěji páchaných trestných činů. Na konci své práce jsem věnovala boji proti extremismu ve vládním i v nevládním sektoru.

¹ *Co je extremismus*, internetový portál Ministerstva vnitra ČR, Odbor bezpečnostní politiky. Čerpáno dne 2. 4. 2009. Dostupné na internetových stránkách WWW: < <http://www.mvcr.cz/clanek/co-je-extremismus.aspx> >

² Černý P., Politický extremismus a právo. Praha. Eurolex Bohemia s.r.o. 2005. s. 7

Cílem mé diplomové práce je podat náhled na tuto problematiku, analyzovat pachatele i oběti v obecné rovině a ukázat stav legislativy v dané oblasti v České republice. Záměrem také bylo představit možné přístupy k předcházení této trestné činnosti. Podstatou mé práce však bylo nejen poskytnout teoretické informace, ale i různé praktické příklady, na kterých lze demonstrovat, co vše dovede lidská nenávisť způsobit. Pro větší představivost a autenticitu jsem do textu zařadila i obrázky obětí.

1. Charakteristika trestných činů z nenávisti

1.1 Trestné činy z nenávisti – nový fenomén?

Konflikty páchané pod pláštěm nenávisti z důvodu jiné rasy, barvy pleti, vyznání či pro další odlišnosti nejsou v žádném případě výdobytkem novodobé historie. Minulost je naopak plně protkána násilnostmi tohoto druhu tak, že tyto střety častokráte až ostřily a vytvářely dějiny lidstva.

Jednou z historicky prvních obětí pronásledování byli křesťané, kteří byli tvrdě postihováni pro své náboženské vyznání na začátku našeho letopočtu v Říši římské. I později v novověku, kdy Evropané začali podnikat objevitelské výpravy do cizích zemí a následně je osidlovali, docházelo k četným nenávistně laděným útokům na domorodém obyvatelstvu. To bylo chápáno jako méněcenné a mnozí kolonizátoři se na něm dopouštěli vražd a dalších křivd za účelem plného ovládnutí a podmanění si území (např. v Austrálii na Austrálcích, na Novém Zélandu na Maorech či v USA na Indiánech). V 18. století může posloužit jako příklad Francie, kde jakobíni nastolili diktaturu a nepřátelé byli likvidováni bez soudu pro jejich, někdy i domnělé, politické názory. Zde tedy bylo motivem teroru pouze jiné politické přesvědčení.

Během minulých dvou století docházelo postupně na všech světadílech k násilnostem z nenávistných pohnutek. Na americkém kontinentu to bylo typické pronásledování černošského obyvatelstva z rasových důvodů, ale také pronásledování homosexuálů pro jejich odlišnou sexuální orientaci či kreslení hákových křížů na židovské synagogy z důvodu jiného náboženského vyznání. Naproti tomu v Evropě nešťastně vyvrcholil postih židovského obyvatelstva při tzv. holocaustu, kdy se Němci snažili o tzv. „konečné řešení“, tj. o úplné vyhlazení židovské rasy. Přičemž právě židovské dějiny jsou samy o sobě naplněny pronásledováním, exody a persekucemi prakticky od vzniku národa až do současnosti. Ve 20. století byla ale také prováděna genocida Arménů v Otomanském státě (v dnešním Turecku) či na Ukrajině, kterou se snažil cíleně vyhladovět Sovětský svaz. Na konci 20. století proběhly etnické čistky v rozpadající se Jugoslávii. K vyvražďování místního obyvatelstva docházelo i v Asii, například v Kambodži pod vedením Rudých Khmérů či v Číně za vlády Mao Ce-tunga.

Ani Afrika nebyla podobných konfliktů ušetřena. V druhé polovině 20. století byla nastolena vládní politika apartheidu v Jižní Africe nebo také probíhalo vyhlazování ve Rwandě.

Jak je vidět, nenávistné incidenty jsou „staré jako lidstvo samo“ a nejsou bohužel lidské společnosti cizí. Rozdíl mezi historickými a současnými násilnostmi je především v označení, protože v dnešní době se dají některé z těchto činů zahrnout do anglického pojmu „hate crime“ (od kterého se vyvinulo české označení „trestné činy z nenávisti“). Pojem hate crime neexistoval do půlky 80.let³ a v ještě nedávné historii tak pachatelé nebyli označováni jako „pachatelé trestných činů z nenávisti“, ale pouze jako pachatelé obecných trestných činů. Nebyl zde tedy zdůrazněn prvek jejich motivace pro spáchání takových trestných činů.

I přesto, že počet trestných činů spáchaných z nenávisti je v porovnání s obecnou kriminalitou velmi nízký, mají tyto činy velký dopad na společnost. Tu i takto malý počet trestných činů tohoto druhu může značně destabilizovat. Trestné činy z nenávisti jsou hojně medializovány a zanechávají tak pocity strachu a úzkosti jak v majoritní části obyvatelstva, tak především pak v zasažené minoritě. A to je i důvod proč by se v současnosti měla těmto činům věnovat velká pozornost.

1.2 Snahy o definici trestných činů z nenávisti

Definovat pojem trestných činů z nenávisti (v angličtině „hate crime“ či „bias-motivated crime“) není jednoduché, neboť každý stát, pokoušející se postihnout celou šíři těchto trestných činů, si definici trestného činu z nenávisti vytváří sám. Samozřejmě v ní zahrnuje především problematické aspekty, které se daného státu bezprostředně týkají a přímo ho ohrožují, což může být u různých států individuální. Dá se ale obecně říci, že některé prvky se prakticky vždy vyskytují ve všech definicích - jako např. rasa, pohlaví, náboženské vyznání. Také se dá vypořádat obecný fakt, že státy postupně

³ *Jacobs B. J., Potter K., Hate crimes: Criminal Law & Identity Politics. New York: Oxford University Press, 1998, s. 3*

doplňují a rozšiřují nejen definice samotné, ale i následný postih pachatelů tak, aby se předcházelo dalším nenávistným projevům ve společnosti.

A stejně jako se liší definice pocházející z různých států, liší se také definice od různých autorů. Proto od každého autora, zabývajícího se danou tematikou, najdeme jinou definici trestných činů z nenávisti. Pro každého autora, vycházejícího ze specifických místních podmínek, znamená daný pojem něco trochu jiného a zahrnuje v něm odlišné rysy. Vedle toho, že definice může dostávat změn v různých časových obdobích, je třeba poukázat na skutečnost, že to, co je postihováno v jednom státě jako trestný čin spáchaný z nenávisti, může být v druhém státě povoleno, popř. stíháno jenom jako přešůpek či správní delikt.

Přikláním se proto k názoru vyjádřeném v *Journal of Social Issues, Understanding the Harm of Hate Crime* od autorů Roberta J. Boeckmanna a Carolyn Turpina-Petrosina⁴: *“Vědci ani zákonodárci nedospěli k dohodě, které konečné prvky by měly tvořit obecnou definici trestných činů z nenávisti. Důvod pro toto tvrzení je založen na faktu, že kulturní rozdíly, sociální normy a politické sféry zájmů hrají velkou roli v definici trestných činů obecně, a zvláště pak v definici trestných činů z nenávisti.”*⁵

Domnívám se, že tato nejednota může tvořit jisté problémy v následném postihu pachatelů trestných činů z nenávisti (např. postih v jednom státě nemusí korespondovat s postihem a přísností trestu v jiném státě, popř. stejně pak působí fakt, že některé státy vůbec nestíhají část trestných činů z nenávisti jako trestný čin - např. trestné činy z důvodu předsudků vůči zdravotně postiženým). To pak může vést obyvatelstvo k pocitu, že se v různých státech uplatňuje různá míra spravedlnosti. Na druhé straně jsem toho názoru, že jistá roztržičnost a otevřenost v definici trestných činů z nenávisti je pozitivní, neboť může přinést podněty k dalším diskusím a upozornit na nové trendy v dané problematice. To může následně vést k přehodnocení dané problematiky a

⁴ Boeckmann, R.J., Turpin-Petrosino C., Understanding the Harm of Hate Crime. *Journal of Social Issues*. 2002, No. 58, s. 208

⁵ „There is no consensus among scientists or lawmakers of definitional elements that would constitute a global description of hate crime. Part of the reason for this lies in the fact that cultural differences, social norms, and political interests play a large role in defining crime in general, and hate crime in particular.“

konečně vyústit v novou formulaci trestných činů z nenávisti nebo v jeho doplnění o další prvky. Tímto vývojem by mohlo dojít k propracovanějšímu, komplexnějšímu uchopení a pochopení dané oblasti, což dobře odpovídá také pojetí hate crimes jako dynamicky se rozvíjející oblasti, která nezůstává statická, ale má tendence se měnit a postihovat nové skutečnosti. Prevence a případný postih tak může být uplatněn v mnohem širší míře.

Jak vyplývá z výše uvedeného, definic trestných činů z nenávisti je mnoho a záleží pouze na uchopení jednotlivých autorů, pro jakou šíří definice se rozhodnou. Lze je pojmut od té nejjobecnější definice, kterou vyznává např. Phyllis B. Gerstenfeld ve své knize *Hate crimes, Causes, Contols and Controversis*, který za trestné činy z nenávisti považuje: „*protizákonný čin, který je motivován, alespoň částečně, příslušností oběti k nějaké skupině*“.⁶

V zápětí ale autor dodává, že někteří příslušníci určité skupiny jsou již tradičně chráněni zákony jako např. příslušnost ke skupině založená náboženstvím, rasou nebo etickým původem. Je zde zdůrazněn také fakt, že v rámci této poměrně zjednodušené definice dochází k překrývání definice trestných činů z nenávisti a definic jiných trestných činů (terorismem, skupinovým násilím, válečným zločinům). Tato definice také může narušovat pojetí jiných svobod, jako je svoboda slova a svoboda projevu (zvláště pak na americkém kontinentě).

Podobnou definici přináší autorka Kellina Craig, která definuje trestné činy z nenávisti takto: „*protizákonný čin, který v sobě zahrnuje pachatelův úmyslný výběr oběti na základě předsudku či zaujatosti proti zjevnému statutu oběti*.“⁷

Obě výše uvedené definice jsou z mého pohledu až moc vágní a neurčité, neboť pod ně můžeme přiřadit velké množství faktorů a pojem „trestné činy z nenávisti“ tak může ztrácet na ostrosti a jasnosti. Navíc zde můžou nastat nejasnosti, co přesně pod pojem hate crime zahrnout a co je lepší postihnout jiným, speciálním ustanovením. Na druhou stranu, mohou být tyto definice chápány jako definice postihující základní

⁶ Gerstenfeld P.B., *Hate crimes, Causes, Contols and Controversis*. Sage Publications, Inc., 2004, s. 9

⁷ Hall N., *Hate crime*. Crime and Society Series. Willian Publishing, 2005, s. 2

podstatu problému, která pak může být dotvářena dalšími, rozšiřujícími prvky, popř. demonstrativními či taxativními výčty příkladných trestných činů.

Většina dalších autorů obvykle zahrnuje ještě další prvky či specifika do základní skutkové podstaty. Tak je tomu i u Wolfea a Copelanda⁸, kteří ve své definici zdůrazňují fakt, že násilí bývá většinou zaměřeno proti skupině obyvatel, kteří nejsou majoritní skupinou v dané společnosti a bývají diskriminováni v i dalších oblastech. Častokrát trpí sociální, politickou nebo i ekonomickou nespravedlností a přitom nemají plný přístup k domáhání se ochrany. Jiní autoři, jako např. Sheffield, zase zdůrazňují sociální a politický obsah těchto trestných činů.

Podle mého názoru asi nejucelenější pohled na identifikaci trestných činů z nenávisti přináší Barbara Perry⁹, která se snaží o co nejkompaktnější propojení všech výše uvedených definic. Celkově se možná snaží pojem hate crime spíše vysvětlit než jen popsat, ale v tomto popisu se jí zároveň podařilo obsáhnout i sociální dimenzi těchto činů. Podle ní: „*Trestný čin z nenávisti v sobě zahrnuje akt porušení práva a akt zastrašování, jenž je obvykle zaměřen na menšinovou a již nějak poznamenanou skupinu osob. Takový trestný čin je použit jako mechanismus pro vyjádření kultu síly a nátlaku, zaměřený k zakotvení pochybných hierarchií a svého vlastního „sociálního pořádku“. Tím se zároveň pokouší o obnovení vynucené nadvlády pachatelovy skupiny a „řádnou“ podřízenost skupiny, kam patří pachatelova oběť.*“

Barbara Perry se ve své publikaci snaží zdůraznit, že tento druh trestných činů nepostihuje pouze samotné aktéry (tj. pachatele a jeho přímou oběť), ale že ve svém důsledku dopadá také na skupiny, do nichž jak pachatel, tak pachatelova oběť náleží. Proto i škody způsobené takovým činem jsou rozsáhlejší, než by se na první pohled mohlo zdát (nejen škody finanční, fyzické a psychické). Újma u jednotlivé oběti může být sice značná, avšak rozsah následků trestného činu na společnost může být nedozírný, protože vytváří strach, touhu po odvetě, nenávist a podezíravost v ohrožených minoritních komunitách. Násilí tak nese „symbolické poselství“ o tom, že

⁸ Hall N., Hate crime. Crime and Society Series. Willian Publishing, 2005, s. 2-3

⁹ Perry B., In The Name Of Hate: Understanding Hate Crimes. Routledge, 2001, převzato z Nattan Hall N., Hate crime. Crime and Society Series. Willian Publishing, 2005, s. 3-4

nejen konkrétní jednatel je jiný a do majoritní skupiny nepatří, ale stejně tak všichni, kteří vykazují stejné rysy jako on (jsou stejné rasy, stejného vyznání). Tímto poselstvím je následně destabilizována i majoritní společnost jako taková.

1.3 Hate crime v USA

Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, pojem hate crime pochází z 80. let 20. století z angloamerické oblasti, kde byl vytvořen masmédií a poté převzat i odborníky. Tohoto pojmu se v anglicky mluvících zemích, odkud vlastně pochází a kde byl zaveden, poměrně hojně používá, jak v legislativní činnosti tak v komunikaci s médii. Proto považují za vhodné poukázat, byť jen zjednodušeně, na vývoj legislativy hate crime v USA, které byly jakýmsi průkopníkem zákonodárné činnosti v této oblasti.

Trestné činy z nenávisti byly ve Spojených státech amerických postihovány nejdříve podle obecných zákonů (nejdříve podle *Civil Rights Act* z r. 1866, či *Civil Rights Act* z r. 1975).

V současné době však existují tři hlavní zákony, které svým způsobem představují milníky v legislativě v oblasti hate crime. Základní koncept hate crime¹⁰ byl načrtnut organizací Anti-Defamation League v roce 1981. Toto pojetí navrhovalo model, podle kterého by měla být možnost postihnout všechny typy hate crime zaměřené proti různorodým minoritním skupinám obyvatelstva. Tento návrh předpokládal zvýšení trestní sazby u některých trestných činů až na trojnásobek. Většina států v USA poté přebrala tento model¹¹ a má alespoň jeden zákon upravující problematiku hate crime. Druhým milníkem je *Hate Crimes Statistics Act*, který byl uzákoněn v roce 1990, na základě kterého se sbírají informace o výskytu a počtu hate crime na území USA a o nichž poté vychází každoroční zpráva. Posledním, třetím milníkem, je *Hate Crimes Sentencing Enhancement Act*, což je zákon upravující možnost zvýšení trestní sazby pro pachatele, u nichž je nade vše pochybnost jasně, že spáchaný čin je hate crime. Podle ustanovení tohoto zákona se pojmem hate crime myslí: „trestný čin, kde si pachatel

¹⁰ Altschiller D., Hate Crimes, A reference handbook, second edition. ABC-CLIO, Inc., 2005, s. 3

¹¹ Herczeg J., Trestné činy z nenávisti. Praha: ASPI, Wolers Kluver, 2007, s. 11

*úmyslně vybere svoji oběť, nebo v případě majetkového trestného činu, kdy je objekt trestného činu vybrán, z důvodu skutečné nebo domnělé rasy, barvě pleti, náboženství, národnostního či etnického původu, pohlaví, invaliditě nebo sexuální orientace.*¹²

Tyto hlavní zdroje jsou doplňovány dalšími zákony (na federální úrovni např.: *Violence against Women Act of 1994* či *Church Arson Prevention Act*), vedle toho jednotlivé státy mají svoji vlastní, státní, úpravu, která je velmi nejednotná.

1.4 Příčiny hate crime

Existuje velké množství faktorů, které mohou podmiňovat vytvoření atmosféry příznivé pro trestnou činnost páchanou z nenávisti. Těmito faktory převážně jsou: globalizační vliv, špatné nebo nejisté ekonomické podmínky, zažitě stereotypy, předsudky a postoje lidí. Mezi další podmiňující faktory můžeme také zařadit i štvavý styl reportáží v médiích, stereotypy ve filmech či televizi a také osobní zkušenosti s osobami náležícími k minoritním skupinám. V takové atmosféře pak stačí jediný násilný incident, který dokáže spustit následnou vlnu dalších trestných činů páchaných z nenávisti. Proto je podstatné vědět, že postoje potencionálních pachatelů se mohou měnit pod vlivem sociálně-ekonomických faktorů.

1.4.1 Stereotypy, postoje a předsudky

Nenávistná motivace pro spáchání takových činů je zakotvena v jednotlivých osobách, respektive v jejich předsudcích, postojích a stereotypech vůči ostatním skupinám. Samozřejmě, že tyto faktory mohou být latentní, ale pod vlivem jiných sociálních událostí se mohou stát zřejmými a výrazně se měnit v intenzitě.

Protože jsem toho názoru, že výše agrese pachatele závisí na postojích, předsudcích a míře stereotypů vůči jeho oběti, pokládám proto za vhodné, aby zde tyto pojmy byly, alespoň v základních rysech, definovány.

¹² *Altschiller D.*, Hate Crimes, A reference handbook, second edition. ABC-CLIO, Inc., 2005, s. 5

Postoje

Ačkoli se hovoří o trestných činech z nenávisti, tak nenávist jako taková vyvěrá z předsudků, resp. postojů jednotlivců. V té nejobecnější rovině je postojem jistý hodnotící vztah vůči něčemu, kde objektem může být vlastně cokoli¹³. Postoje vznikají v důsledku působení čtyř hlavních faktorů, které se mohou vzájemně doplňovat, kombinovat, podporovat nebo naopak působit disonantně. Tyto faktory vedou nejen k utváření postojů, ale také k jejich následné změně. Těmito faktory jsou:

- a) **specifické zkušenosti** – tyto prožitky jsou nasbírány během sociálních interakcí, kdy osoba např. získává pozitivní postoje díky opakovanému setkávání se s jemu sympatickou osobou a přeneseně pak mohou být získávány pozitivní postoje k neznámému prostředí, o kterém ví, že se tam tato osoba pohybuje; může to fungovat i naopak, kdy díky pozitivnímu vlivu prostředí se získávají pozitivní postoje k tamním obyvatelům (např. na dovolené ve Španělsku se nám líbí, získáváme pozitivní postoje ke Španělům),
- b) **sociální komunikace** – získání postojů při komunikaci s ostatními; některé takové postoje přebíráme už v hotových schématech (děti přebírají postoje od svých rodičů), tímto se přebírají i vyhraněné postoje (např. k úklidu, čistotě),
- c) **nápodoba modelů** – vznik postojů pomocí důsledné nápodoby (např. osoby, která má na nás velký vliv či je zde patrná snaha o ztotožnění s touto osobou, akceptujeme její vnímání, interpretaci, spolu s touto osobou přejímáme i další postoje),
- d) **institucionální faktory** – postoje utvářené různými institucemi (kluby, školami, církvemi).

Předsudky

Předsudky jsou specifickým druhem postojů, a to postojem nekonzistentnějším, který je obvykle převzatý, udržovaný tradicí a iracionálními prostředky. Předsudky lze považovat jako následek působení ekonomických a politických faktorů, přitom k jejich zesílení dochází právě v dobách ekonomicky a politicky nestabilních, nejistých. V těchto dobách vznikají předsudky obvykle vůči menšinám (etnickým, náboženským,

¹³ Kosek J., Člověk je tvor (ne)společenský. Agro, Dokořán, Praha, 2004, s. 190–200, 207–208

národnostním). Na to také navazuje Sigmund Freud se svým tzv. konceptem „*obětního beránka*“, kdy je potřeba na někoho svést odpovědnost za dosažený stav ve společnosti či svalit na jinou skupinu osob selhání většinové společnosti.

Podle G. Allporta je předsudkem poměrně silný aversní nebo hostilní postoj jedné osoby vůči osobě jiné, která náleží k odlišné skupině osob. Předsudek zde vzniká jen kvůli oné náležitosti k dané skupině a je tedy možné předpokládat, že taková osoba má závadné kvality, této skupině připisované. Od pouhého negativního postoje se předsudek liší tím, že jeho povaha je iracionální, není postaven na určité osobní zkušenosti, ale na vnitřní nedůvěře, emocionálním odporu, na doutnající nenávisti, kdy se čeká, až se bude moct projevit v plné síle. Může být také postupně přebírán pod vlivem propagandy.

Etnické předsudky se podle Allporta vyvíjí a objevují se v následných fázích očerňování – izolace – diskriminace – tělesné napadání – vyhlazování¹⁴. Takové předsudky mohou být nejen vůči osobám, ale i vůči kultuře, národům, náboženským skupinám či vědě.

Stereotypy

Stereotypem se má na mysli nadměrné zevšeobecnění, kdy osoba má dané představy o tom, jak se druhá osoba bude chovat. Obecně jsou tedy osobě z určité skupiny připisovány určité „typické“ znaky (o tom jaké znaky nebo vlastnosti má daná osoba mít, rozhoduje, které postoje přebereme z rodiny či ze školy). Stereotypy napomáhají orientaci (od učitelů očekáváme vzdělanost, od Švédů uzavřenost), ale po vlastní zkušenosti můžeme zjistit, že naše představy se od skutečnosti liší. Stereotypy nebývají doprovázeny emocemi a jsou spíše brány jako pouhá informace či fakt.

¹⁴ Procházka R., Psychologie obětí nenávistných pochodů in Nezvaní Hosté, Sborník textů pro města a obce, které se zamýšlejí nad možností aktivně bránit shromážděním z nenávisti. Hrubý, M., Černý, M. Vydal Člověk v tísni, o. p. s. 2009. str. 85

1.4.2 Rozpoznání trestného činu spáchaného z nenávisti

Jak bylo řečeno v předešlé kapitole, obecně se dá říci, že trestné činy z nenávisti jsou motivovány předsudky, negativními postoji pachatele vůči své oběti nebo skupině, do níž oběť náleží. Autoři Potter a Jacobs¹⁵ ve své knížce zavedli koncept „*labelling hate crime*“, tedy načrtli jakési označení trestných činů z nenávisti podle příčinného vztahu předsudků (kauzalita) a samotného pachatelova chování.

	Velikost předsudků – velké	Velikost předsudků – nízké
Síla kauzalita – vysoká	I. značné předsudky/ vysoká kauzalita	III. malé předsudky/ vysoká kauzalita
Síla kauzalita – nízká	II. značné předsudky/ nízká kauzalita	IV. malé předsudky/ nízká kauzalita

Tabulka č. 1, kdy síla kauzalita ukazuje vztah příčiny mezi kriminálním chováním a předsudky

V rámci této teorie ukazuje rámeček I. takové činy, kde jsou na straně pachatele značné předsudky a vysoká kauzalita. Pro tyto pachatele je nenávist, resp. negativní předsudky, silným, hlavním faktorem pro jejich následné chování. Osoby zde náležející představují extremistickou formu pachatele, jenž je bytostně o svém důvodu k nenávisti přesvědčen a do hloubky nenávidí svoji oběť (např. někteří představitelé Ku Klux Klanu či neonacistických extremistických skupin, pachatelé vražd Jamese Byrda Jr. či Matthewa Sheparda, které jsou zmíněny v 2. kapitole). Počet takovýchto osob není ve společnosti příliš vysoký, ale zato jsou tím nejnebezpečnějším a nejsurovějším typem pachatelů, kteří nejsou schopni lítosti u svých obětí.

Rámeček označený II. poukazuje na skupinu osob, jež má velké předsudky, ale je zde malá kauzalita u činů, které spáchají. Jsou to tedy typy osob podobné jako ve skupině č. I., kde je nenávist velmi vysoká, ale v případě, že spáchají nějakou trestnou činnost, vesměs pro ni nejsou motivem nenávist a předsudky (pachatel je motivován jinak, například ziskem nějakého majetku). Jacobs a Potter uvádějí příklad neonacisty, který krade v židovském obchodě, obchod je tedy ve vlastnictví Žida, ale základním motivem pro krádež zde není „ochuzení“ či „ponížení“ židovského obchodníka, ale

¹⁵ Hall N., Hate crime. Crime and Society Series. Willian Publishing, 2005, s. 12-21

samotný zisk majetku pro pachatele. Proto si autoři kladou otázku, zda i takové chování je trestným činem z nenávisti. Dle nich je zde sice jasný předsudek vůči židovskému obyvatelstvu, ale není to primární motiv krádeže. Proto se musí brát v potaz i v případě jasných předsudků a negativních postojů vůči oběti, jestli jsou samotná nenávist a předsudky tím hlavním motivem pro pachatelovo jednání anebo jestli byl pachatel převážně motivován jiným podmínem. *Stricto sensu* by se takový čin jako trestný čin z nenávisti posuzovat neměl, neboť je zde jiný hlavní motiv.

Jak je patrné, III. část tabulky (malé předsudky a vysoká kauzalita) ukazuje činy, kde pachatel sice netrpí zvláštními předsudky nebo jsou tyto předsudky pouze podvědomé, ale u nichž je nicméně silný kauzální vztah mezi spáchaným trestným činem. Příkladem takového činu může být případ Dontay Carterové, afroameričanky, jež během svých loupežných přepadení vždy přepadávala bílé muže. Tato pachatelka je ale nepřepadávala pro jejich barvu pleti, ale proto, že věřila, že takoví muži jsou úspěšní a mají dostatek financí a tudíž jsou vhodným objektem pro její útoky. Tyto útoky tedy nebyly vedeny pro náležitost k etnické skupině jako takové, ale pro jejich přisuzovaný sociální status. Je zde tedy silný kauzální nexus mezi chováním a předsudkem, ale chybí zde nenávist k takové osobě. Podle autorů Jacobse a Pottera tyto činy dominují v americké statistice hate crime. Oba zdůrazňují, že když člen jedné skupiny napadne člena jiné skupiny a spáchá tím trestný čin, je zde předpoklad trestného činu z nenávisti, aniž by většinou byla zkoumána síla motivace pachatele.

Ve IV. části (nízké předsudky a nízká kauzalita) jsou případy většinou nahodilé, situační, které vykrytalizují z náhodných konfliktů a náhlé vznětlivosti, ale nejsou produktem nějaké silné nenávisti a nemají velké kauzální spojení s trestným činem samotným. Jako příklad autoři uvádí dlouhodobé konflikty dvou sousedících rodin, bílé a černé barvy pleti, kdy bílí sousedé neustále porušovali noční klid hlasitou reprodukcí hudby. Tyto spory vyvrcholily tím, že si rodiny „vyměnily“ pár neslušných rasistických nadávek. Je i toto trestný čin z nenávisti? Autoři se domnívají, že nikoli, protože příčinou pro urážku svých sousedů nebyl etnický původ těchto rodin, ale hlasitá hudba jako taková.

Sdílím základní myšlenku tohoto konceptu, kdy je třeba odlišit různé případy trestných činů páchaných z nenávisti („hate crime“) od obecných trestných činů („general crime“) právě za pomoci stanovení poměru velikosti předsudků a její příčinné souvislosti se spáchaným trestným činem. Cílem takového rozlišení je samozřejmě netrestat pachatele podle ustanovení pro trestný čin z nenávisti (a tím pádem se zvýšenou sazbou), když je spáchán obecný trestný čin, ač by se mohlo na první pohled zdát, že jde o jasný případ trestného činu z nenávisti. Takové odlišení je poměrně jednoznačné u trestných činů velmi extrémních či bagatelních na jedné či druhé straně. Pak se ale dostáváme do střetu, kde dochází k překrývání zbytkových činů a zde je takové rozlišení velmi nesnadné a domnívám se, že někdy i prakticky nemožné. V důsledku tohoto se pak bude stávat, že pachatel se bude moci schovávat za to, že „nevěděl, koho napadl“, „nemám nic proti Romům, jen se mi nelíbilo, jak se choval v hospodě“, kdy se pak bude moct snížit míra předsudků či kauzality a pachatel tak může uniknout vyššímu trestu.

Proto musím k tomuto podotknout, že takový výklad se mi jeví jako poněkud zužující, neboť podle dané tabulky by trestným činem z nenávisti mohl být pouze čin v části č. I. (vysoké předsudky a vysoká kauzalita). V této části tabulky jsou ale stanoveny pouze nejnebezpečnější činy tohoto typu, které se do této skupiny dají jednoznačně a bez obtíží přiřadit. Jiná situace ale nastane, kdy jeden z hodnotících aspektů (kauzalita/velikost předsudků) nebude tak jednoznačný. Je zde potřeba si stanovit způsob, jakým se stanoví výše předsudků a velikost kauzality, což je s ohledem na různorodost jednotlivých případů velmi složité. Navíc i osobní náhled na jednotlivý případ u vyšetřovacích orgánů se může různit. Jak se tedy rozezná v praxi případ, který leží na pomezí jednotlivých částí tabulky? Jak se zabrání tomu, aby přiřazení do určité kolonky v tabulce probíhalo konstantně?

1.4.3 Ekonomická situace jako příčina vzniku trestných činů páchaných z nenávisti

Obvyklou domněnkou je, že trestné činy z nenávisti mají také úzkou vazbu na ekonomickou situaci. Obecně se dá předpokládat, že čím horší je ekonomická situace, tím častější je napadání z nenávistných pohnutek.

Takovou vazbu také předpokládá známá studie Hovlanda a Searse (z r.1940) o vztahu mezi nízkou cenou bavlny na jihu USA a útoky na černošské obyvatelstvo. Podle této studie v případě ekonomické deprese, kdy dochází ke snižování produkce bavlny, dochází také ke změně chování obyvatel. U nich pod vlivem těchto hospodářských faktů dochází ke zvýšení agrese, která je pak vybíjena na nejohroženějších skupinách ve společnosti (na různých minoritních skupinách). A to probíhá i v případě, že je zřejmé, že tyto skupiny nenesou žádnou odpovědnost za ekonomický pokles. Nenávistné činy jsou častější v době ekonomické deprese než v době ekonomického blahobytu. Většina vědců se s tímto názorem ztotožnila.

Nové zkoumání přinesla až studie autorů Greena, Glasara, Riche¹⁶, nazvaná „*From Lynching to Gay Bashing: The Elusive Connection between Economic Conditions and Hate Crime*“ („*Od lynčování k násilí na homosexuálech: Nespolehlivé spojení mezi ekonomickými podmínkami a trestnými činy páchanými z nenávisti*“). Autoři zde, na rozdíl od původní studie, brali v potaz také dlouhodobější trendy a díky nim předpokládaná vzájemná závislost mezi násilím páchaným na černoších a nízkými cenami bavlny zmizely. Navíc bylo zjištěno, že násilí nevzrostlo během velké krize ve 30. letech. Tímto byly předchozí jednoznačné výsledky vyvráceny a překonány.

Sám jeden z autorů, profesor z Yaleské univerzity poznamenal: „*Trestné činy z nenávisti mají víc co dočinění s modelem začleňování se a se změnami v sousedství než s makroekonomickými podmínkami. Trestné činy z nenávisti jsou nejběžnější v době, kdy se nějaká nová skupina stěhuje a dochází tím k demografickým změnám.*“¹⁷

Další studie vyvrací i předpoklady o pevné vzájemné závislosti mezi nezaměstnaností (studie Greena v USA či Alana Kruegera a Jörna-Steffena Pischkeho v Německu), stejně jako mezi ekonomickými faktory a vzrůstající existencí extremisticky smýšlejících skupin (autorů Philipa Jeffersona and Frederica Pryora).

¹⁶ Green D. P., Glaser J., Rich A., From Lynching to Gay Bashing: The Elusive Connection between Economic Conditions and Hate Crime. Čerpáno dne 5.3. 2009. Dostupný na internetových stránkách WWW: <<http://www.yale.edu/isps/publications/green1.pdf>>

¹⁷ Roots of hate. Intelligence Report. 2002. No (105). Čerpáno dne 5.3. 2009. Dostupný na internetových stránkách WWW: <<http://www.splcenter.org/intel/intelreport/article.jsp?aid=137>>

1.4.4. Globalizace a migrace

Přestože ekonomické podmínky samy o sobě nejsou hlavním „motorem“ pro páchaní trestných činů z nenávisti, domnívám se, že mohou spouštět další faktory, ovlivňující četnost výskytu těchto trestných činů. Ekonomické faktory, především výše a tvorba zisku, jsou důvodem pro globalizaci světa. Zároveň jsou příčinou přemísťování obyvatel v rámci jednoho státu, i migrace mezinárodní či mezikontinentální. Ekonomické faktory tedy nepřímo ovlivňují demografickou strukturu států, která sama o sobě má větší vliv na množství spáchaných incidentů z nenávistných pohnutek.

Vlivem celosvětové globalizace tak dochází k migraci a míšení obyvatelstva, kdy se majoritní obyvatelstvo dostává do kontaktu s osobami různých ras nebo jiných náboženských vyznání. Taková setkání mohou přinést otevřenost a snahu o začlenění se do většinového obyvatelstva. Stejně mohou přinést předsudky vůči nově přichozím skupinám, změnu postojů vůči nim, ale i strach z něčeho neznámého a odlišného. To bývá doplňováno i strachem o vlastní prostor a existenci, čímž dochází k uzavírání majoritní skupiny a prohlubování lhostejnosti vůči ostatním. Obecně se tak dá říci, že trestné činy z nenávisti vyvěrají ze strachu. Mohou být jakousi „obrannou reakcí“, kdy pachatel za použití násilí a agrese bojuje vůči svému nově vznikajícímu strachu.

Jak také vyjadřuje svůj názor Danics, Š.¹⁸ ve svém příspěvku k extremismu, proces globalizace nedává stejné šance všem a ne všichni z ní mají prospěch. Existují totiž různé státy, regiony a místa, jež jsou pro samotnou globalizaci nevhodné, a díky tomu mohou být odsunuty na pozice periferie. Naopak místa, která už byla globalizací pohlčena a využita mohou být jako nepotřebná zase „odhozena“. Vedle toho jsou i místa, která vyzařují perspektivu a bohatství. Takovéto rozdíly mezi sebou ostře kontrastují a výsledkem jsou pak nejen migrační vlny z chudých oblastí do bohatých, ale taky růst extrémního chování a smýšlení. Politologové správně upozorňují, že vedlejším a nechtěným produktem prohlubující se globalizace je právě nárůst ultrapravicových stran, které nabízí možnost rychlého a jednoduchého „řešení“ na dlouhodobé a komplikované problémy. Takové strany se snaží zaujmout vhodně

¹⁸ Danics Š., příspěvek „Extremismus jako sociálně-politický problém v podmínkách globálního světa“, in Extremismus, jeho kořeny, projevy a východiska řešení. Policejní akademie České republiky. Praha. 2001. s. 33 – 36

zvoleným, charismatickým vůdcem se schopností ovlivňovat dav. Jako jeden z hlavních bodů svých programů nabízí ochranu vlastního národa (své komunity) před cizinci (příkladem je i výrok francouzského představitele pravice Le Pena, který prohlásil: *“Miluji lidi ze severní Afriky, ale jejich místo je v Maghrebu.”*). Dalším bodem programů bývá zajištění bezpečnosti a pořádku za pomoci přísnějších zákonů.

Nejvíce ohroženou skupinou globalizace jsou střední třídy v ekonomicky vyspělých zemích, jelikož mají strach před případnou ztrátou svého vybudovaného sociálního statutu. Takový sociální sestup by pro ně automaticky znamenal ztrátu materiálního zázemí, proti čemuž by se logicky snažila tato vrstva bojovat. Jejich radikalismus a extrémní projevy pak ale nevycházejí z ideologických východisek, ale z pocitu sociálního ohrožení.¹⁹

1.5 Trestné činy z nenávisti v legislativě států

Jak již bylo naznačeno, legislativa v oblasti trestných činů z nenávisti se různí stát od státu. Neliší se pouze v definicích, ale i v samotném pojetí trestných činů, kdy některé státy mají zakotveny ve svém právním řádu přímo samostatné skutkové podstaty trestných činů z nenávisti ve formě zvláštních trestných činů. Právě u nich je ke spáchání nezbytný onen motiv nenávisti, popřípadě další zákonem stanovené podmínky. Státem, kde se uplatňuje tato zvláštní forma trestných činů z nenávisti jsou Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Česká republika, USA, Kazachstán, Irsko, Island, Maďarsko, Řecko, Německo, Finsko a Velká Británie.

Zatímco v jiných státech je důvod nenávisti, xenofobie, rasové nesnášenlivosti pouze zostřujícím prvkem u obecných skutkových podstat trestných činů. V tomto pojetí tak není samostatně stanovená skutková podstata trestného činu z nenávisti, ale pouze se zde zvyšuje trest v případě nenávistně motivované pohnutky (takové jednání pachatele je závažnější a je také důvodem pro uložení vyššího trestu pro pachatele). Zde se tedy trestné činy z nenávisti vyskytují ve formě kvalifikovaných skutkových podstat

¹⁹ Danics Š., příspěvek „Extremismus jako sociálně-politický problém v podmínkách globálního světa“, in Extremismus, jeho kořeny, projevy a východiska řešení. Policejní akademie České republiky, Praha, 2001, s. 37 – 40

trestných činů. Státy, které uplatňují tuto metodu zostření, jsou např. Arménie, Rakousko, Bělorusko, Chorvatsko, Belgie, Švédsko, Španělsko, Itálie a Francie.

Vedle toho existují ještě státy, které nemají vůbec uzákoněnou problematiku rasově nenávistných trestných činů - např. Albánie, Kypr, Estonsko, Slovinsko.

1.5.1 Právní úprava trestných činů z nenávisti v České republice

V České republice se zatím termínu „*trestné činy z nenávisti*“ (resp. jeho anglického synonyma „*hate crime*“) moc nepoužívá²⁰, ačkoli je pravda, že je povolna přijímán akademickou obcí, organizacemi zabývající se lidskými právy (např. Český helsinský výbor) a médií. V českém kontextu se spíše více používají pojmy jako „*trestné činy z rasových, národnostních a jiných nenávistných pohnutek*“ (ve zprávě o činnosti státního zastupitelství z roku 2006) nebo „*trestné činy související s problematikou extremismu*“ či „*o kriminalitě s extremistickým podtextem*“ (v informacích o problematice extremismu na území ČR, vydávané Ministerstvem vnitra). Většina opatření, jež byla v České republice přijata v rámci boje proti těmto trestným činům, jsou obvykle zařazována do problematiky boje s extremismem.

Podle Ministerstva vnitra se trestné činy z nenávisti se dají popsat také jako: „*Trestné činy související s problematikou extremismu naplňují znaky skutkové podstaty trestného činu nebo přestupku. Pohnutkou je apriorní nenávist vyplývající z příslušnosti adresáta útoku k rase, národnosti, náboženství, třídě či jiné sociální skupině, přičemž specifickým typem zařaditelným do této kategorie kriminality je také kriminalita proti symbolům či představitelům existujícího společenského systému, je-li motivovaná apriorní nenávistí vůči němu.*“²¹

Projevy nenávisti mohou nabýt konkrétní podoby nějakého z trestných činů uvedených v trestním zákoně č. 40/2009 Sb. (dále jen nový TZ), které splňují podmínku

²⁰ Herczeg J., *Trestné činy z nenávisti*. Praha: ASPI, Wolers Kluwer, 2007, s. 10

²¹ Legislativa – trestné činy související s problematikou extremismu, internetový portál Ministerstva vnitra ČR. Čerpáno dne 18.2.2009. Dostupný na internetových stránkách WWW: <http://web.mvcr.cz/archiv2008/souteze/2006/sod/extremismus/9_legislativa.pdf>

nenávistné pohnutky v základní či v kvalifikované skutkové podstatě. Hlavním odlišujícím prvkem těchto trestných činů od obecných trestných činů je právě ona pohnutka, tedy motiv pachatele, který ho vede ke spáchání trestného činu z nenávisti. Tato pohnutka spočívá v rase, příslušnosti k etnické skupině, národnosti, politickém přesvědčení, vyznání či proto, že je oběť bez vyznání. Poskytuje se zde tedy speciální ochrana určitým skupinám osob. Taková pohnutka může být skutečná (oběť má skutečně vlastnosti, které jí pachatel připisuje) anebo je pohnutkou domnělou (tj. kdy se pachatel domnívá, že daná oběť takové vlastnosti má, ačkoli je ve skutečnosti nemá).

Motivem je zde tedy domnělá nebo skutečná příslušnost oběti k určité skupině osob. Ochrana podle současného TZ poskytována pouze skupinám osob vyznačující se stejnou rasou, etnickou skupinou, národností, politickým přesvědčením či vyznáním nebo protože je bez vyznání. A jelikož jsou to základní skupiny, které jsou chráněny před trestnými činy z nenávisti, je třeba je alespoň základně popsat.

Rasou se označuje skupina lidí, kterou vzájemně pojí dlouhodobý společný vývoj v určité oblasti. Ten zapříčinil, že se od sebe rasy liší různými fyziologickými rysy jakými jsou barva pleti, tvar lebky, rtů, vzhled vlasového porostu a proporce těla. Podle tohoto teorie se lidstvo člení na tři základní rasové skupiny – indoevropskou, mongoloidní a negroaustralskou (rovníkovou) a tyto skupiny pak dále podléhají dělení na různé rasové podskupiny. Podle tohoto pojetí by tedy nebylo možné považovat útoky na Romy, Araby, Židy jako rasistické v případě, kdyby byl i pachatel indoevropské rasy. Proto trestní právo považuje za rasistický útok i takový, kdy pachatel i oběť patří do stejné rasové skupiny, ale přitom každý náleží do jiné rasové podskupiny. I přesto je však vhodné, pro posílení právní jistoty, aby zákonodárce diskriminaci na základě barvy pleti (kterou se mohou vzájemně odlišovat osoby různých podskupin) přidal do základních podstat trestných činů a za zamezil tím možným interpretačním problémům. Je to důležité o to víc, že v České republice se vyskytuje především specifická forma rasismu – anticiganismus.

Národností se rozumí příslušnost k určitému národu či národnostní menšině, kdy daný národ je charakterizován společným historickým původem, vlastním jazykem, dějinami, kulturou a také společným povědomím o národní existenci.

Etnickou skupinu (etnikum) lze chápat jako národ, národnost, ale též jako rod, kmen nebo jako lokální etnografickou skupinu obyvatelstva žijící uvnitř národa na společném území.²² Je skupina osob, stejného rasového typu, sdílející dějiny, jazyk, mentalitu i kulturu. Takové etnikum je vnitřně svázáno vědomím sounáležitosti a zároveň si jeho příslušníci jsou vědomi odlišností od jiných etnik. U nás jsou typickým příkladem etnické skupiny Romové.

Politické přesvědčení – zde je útočeno na jedno ze základních politických práv, přiznané v LZPS. Jde tedy o právo sdružovat se ve spolcích a společnostech či právo založit politickou stranu. Je třeba podotknout, ale tato ochrana platí pouze pro politické přesvědčení, které není v rozporu se zájmy chráněnými v TZ.

Dále se před projevy nesnášenlivosti chrání osoby s **náboženským vyznáním** nebo proto, že jsou bez vyznání. Tento druh násilí chrání především minoritní náboženské skupiny jakými jsou židé a muslimové. Takové útoky směřují především na místa náboženského významu (mešity, synagogy, židovské hřbitovy). Útoky na fyzické osoby nejsou moč časté, neboť se tyto komunity nijak výrazně vzhledově neliší od majoritní společnosti.

Nad rámec těchto skupin se ochrana poskytuje i dalším zvláštním skupinám, které jsou konkrétně vyjmenovány u některých trestných činů. Tak se je chráněna také „třídní nebo jiná podobná skupina lidí“ u trestných činů genocidy (§400 nového TZ), apartheidu a diskriminace skupiny lidí (§402 nového TZ), u trestného činu založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka (§403 nového TZ) a také u trestného činu projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka (§404 nového TZ). U trestného činu útoku proti lidskosti (v §401 nového TZ) je chráněna i „skupina na kulturním základě“ nebo na „základě pohlaví“.

²² Novotný O., Vokoun R. a kol. Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část. Praha: ASPI,a.s., 2007, s. 443

Jiným skupinám taková zvýšená ochrana poskytována není, a to ani za situace, že by byl útok veden právě z důvodu příslušnosti k dané skupině. To přesto neznamená, že by taková obrana nebyla žádoucí, protože existují i další skupiny obyvatel jenž jsou vážně ohroženy trestnými činy z nenávisti.

Nechráněnou skupinu tak zůstávají i osoby s jinou sexuální orientací a sexuální identitou (gayové, lesby, bisexuálové, transsexuálové a transgender lidé). Přičemž útoky na ně ale nejsou ani obvykle hlášeny orgánům činným v trestním řízení, neboť se oběť obává nejen přístupu těchto orgánů k nim samotným, ale je zde i strach plně přiznat na veřejnosti svoji sexualitu. Častým terčem útoků bývají také lidé bez přístřeší (bezdomovci). Potenciálními oběťmi mohou být i uživatelé drog, osoby zdravotně a mentálně postižené, nemocní a představitelé různých subkultur (punkeři, skejťáci atd.).

I přes to, že útoky na osobu patřící do této skupiny a z důvodu příslušnosti této osoby k dané skupině, nemůžou být podle současné legislativy chápány jako trestné činy z nenávisti, je takové jednání nově posuzováno jako obecná přitěžující okolnost (§42 písm. b) nového TZ). A taková motivace musí být dále zohledněna při stanovení trestu a následně při jeho výši.

1.5.2 Právní úprava trestných činů z nenávisti v České republice podle trestního zákona č. 140/1961 Sb.

I přesto, že tento zákon pozbyl platnosti s účinností ke dni 1.1.2010, dovoluji si zde udělat i jednoduchý přehled původní úpravy trestných činů z nenávisti. Považuji to za vhodné nejen pro následné porovnání se současnou platnou úpravou, ale také proto, že se je podle této úpravy budou i nadále posuzovat trestné činy spáchané před rokem 2010. V rámci tohoto zákona se trestné činy z nenávisti dají rozlišit na skupiny:

a) trestných činů, které mají nenávistnou motivaci ve své základní skutkové podstatě

1) *hanobení národa, rasy a přesvědčení* (§198 TZ),

- 2) *podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod* (§198a TZ),
- 3) *genocidum* (§259 TZ),
- 4) *podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka* (§260, §261 a §261a TZ).²³

b) trestných činů, které mají nenávistnou motivaci ve své kvalifikované skutkové podstatě (skutečnost nenávistné pohnutky se odráží ve zvýšené trestní sazbě)

- 1) *násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci* (§196 TZ),
- 2) *vražda* (§219 odst. 1, 2, písm. g TZ),
- 3) *úmyslné ublížení na zdraví* (§221 odst. 1, 2 písm. b) a §222 odst. 1, 2 písm. b) TZ),
- 4) *vydírání* (§235 odst. 1, 2 písm. f) TZ),
- 5) *poškození cizí věci* (§257 odst. 1, 2 písm. b) TZ).

Vedle těchto základních trestných činů mohlo v rámci trestné činnosti docházet k naplňování jiných skutkových podstat trestního zákona, někdy i v možném souběhu s výše uvedenými trestnými činy. Jedná se např. o trestné činy výtržnictví (§202 TZ), omezování svobody vyznání (§236 TZ), omezování osobní svobody (§238 TZ), porušování svobody sdružování a shromažďování (§ 238a), persekuce obyvatelstva (§263 a).

Pachatel se též mohl v případě nižší společenské nebezpečnosti dopustit přestupku proti občanskému soužití podle zákona o přestupcích č. 200/1990 Sb. (ZoPř.), a to konkrétně přestupku proti občanskému soužití dle § 49 odst. 1 písm. c), d), e).

²³ Zde si dovoluji poznamenat, že v trestných činech v § 260 a § 261 se chrání před hnutími, která podporují a propagují a prokazatelně směřují k potlačení lidských práv nejen pro národnost, rasu, etnickou příslušnost, náboženské přesvědčení, ale také podporují a propagují třídní zášť či zášť vůči jiné skupině osob. Pod toto ustanovení lze tedy subsumovat skupinu jako politickou třídu, ale i jakoukoli jinou skupinu, která má nějaké pojící prvky.

1.5.3 Právní úprava trestných činů z nenávisti v České republice podle nového trestního zákona č. 40/2009 Sb.

Nově schválený trestní zákon č. 40/2009 Sb. (dále jen nový TZ), jenž je účinný od 1.1.2010 s sebou nepřináší žádné zásadní postojové změny, ale dochází k rozšíření počtu jednotlivých trestných činů, které obsahují nenávistně motivovanou pohnutku ve své základní nebo kvalifikované skutkové podstatě. Pohnutkou se zde myslí motiv pro spáchání trestného činu, spočívající nejen ve skutečné, ale nově také i domnělé rase, příslušnosti k etnické skupině, národnosti, politickém přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání. Jde o následující trestné činy (buď ve formě přečinu nebo zločinu):

a) trestných činů, které mají nenávistnou motivaci ve své základní skutkové podstatě

- 1) *hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob* (§355 nového TZ, přečin),
- 2) *genocidium* (§400 nového TZ, zločin),
- 3) *útok proti lidskosti* (§401 odst. 1 písm. e), f) nového TZ, zločin),
- 4) *apartheid a diskriminace skupiny lidí* (§402 nového TZ, zločin),
- 5) *založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka* (§403 nového TZ, přečin a v kvalifikované podstatě zločin),
- 6) *projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka* (§404 nového TZ, přečin),
- 7) *popírání, schvalování a ospravedlňování genocida* (§405 nového TZ, přečin).

b) trestných činů, které mají nenávistnou motivaci ve své kvalifikované skutkové podstatě (skutečnost nenávistné pohnutky se odráží ve zvýšené trestní sazbě)

- 1) *vražda* (§140 odst. 1, 2, 3 písm. g) nového TZ, zločin),
- 2) *těžké ublížení na zdraví* (§145 odst. 1, 2 písm. f) nového TZ, zločin),
- 3) *ublížení na zdraví* (§146 odst. 1, 2 písm. e) nového TZ, přečin),
- 4) *mučení a jiné nelidské a kruté zacházení* (§149 odst. 1, 2 písm. c) nového TZ, zločin),
- 5) *zbavení osobní svobody* (§170 odst. 1, 2 písm. b) nového TZ, zločin),
- 6) *omezování osobní svobody* (§171 odst. 1, 2, 3 písm. b) nového TZ, zločin),

- 7) *zavlečení* (§172 odst. 1, 2, 3 písm. b) nového TZ, zločin),
- 8) *vydírání* (§175 odst. 1, 2 písm. f) nového TZ, zločin),
- 9) *porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí* (§183 odst. 1, 2, 3 písm. b) nového TZ, přečin),
- 10) *poškození cizí věci* (§228 odst. 1, 2, 3 písm. b) nového TZ, přečin),
- 11) *zneužití pravomoci veřejné osoby* (§329 odst. 1, 2 písm. b) nového TZ, zločin),
- 12) *násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci* (§352 nového TZ, přečin),
- 13) *urážka mezi vojáky* (§378 nového TZ, přečin),
- 14) *urážka mezi vojáky násilím nebo pohrůžkou násilí* (§379 nového TZ, přečin),
- 15) *urážka mezi vojáky stejné hodnosti násilím nebo pohrůžkou násilí* (§380 nového TZ, přečin),
- 16) *porušování práv a chráněných zájmů vojáků stejné hodnosti* (§382 odst. 1, 2 písm. c) nového TZ, přečin),
- 17) *porušování práv a chráněných zájmů vojáků podřízených nebo s nižší hodností* (§383 odst. 1, 2 písm. c) nového TZ, přečin).

Jak je už ze samotného výčtu vidět zvýšil se počet trestných činů, které berou v potaz pachatelův nenávistný motiv k činu, což je bezpochyby pozitivní rys současné právní úpravy. Podle možné sankce se také trestné činy začaly dělit na přečiny a zločiny.

Za příznivý fakt nového trestního zákona lze považovat, že u trestného činu §403 nového TZ („založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka“) byla doplněna nová okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, v případě, pokud se ho dopustí voják. Navíc byla ale skutková podstata tohoto trestného činu výslovně rozšířena i na založení hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, čímž bylo postihnuto ještě závažnější jednání než je „jen“ podpora a propagace takového hnutí. Podle minulé úpravy byl možný postih za založení takového extremistického hnutí jako pokus, resp. kvalifikovaná příprava k trestnému činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka, což bylo nevhodné a krkolomné řešení.

Vedle těchto úprav došlo i u trestných činů vojenských (§380, §382 a §383 nového TZ) ke zpřesnění základních skutkových podstat.

Dalším z kladných rysů je fakt, že jsou postihovány osoby, které byly motivovány nejen „skutečnou“, ale také „domnělou“ rasou, příslušností k etnické skupině, národností, politickým přesvědčením, skutečným vyznáním či proto, že je obětí bez vyznání. Pachatel tak bude stejně potrestán i v případě, že v důsledku omylu přiznal věci či osobě nějaké vlastnosti, která daná osoba či věc ve skutečnosti nemá a pro tyto vlastnosti na ně zaútočil (pachatel se může domnívat, že útočí a slovně napadá Roma, ale ve skutečnosti půjde o indického studenta, jehož původ pachateli neví, přesto bude pachatel potrestán totožně, neboť útočil a napadal pro vlastnosti domnělé, tj. takové, o kterých se domníval, že je jeho obětí má).

Chtěla bych zde ale poznamenat, že už v novém zákoně bohužel nejsou zohledněny i další ohrožené skupiny osob. Ačkoli byla v původním vládním návrhu byla stanovena i ochrana osob pro jejich sexuální orientaci (a to jak homosexuální, tak heterosexuální), tato ustanovení však byla nakonec vypuštěna. Domnívám se, že takovou ochranu pro osoby různě orientované bude v budoucnu nezbytné zařadit do trestněprávní legislativy.

1.5.4 Další zákony zabývající se problematikou trestných činů z nenávisti

Vedle trestního zákona a zákona o přestupcích mají vliv na tuto problematiku i další zákony, které je vhodné aspoň zmínit.

Je jím i poměrně nový zákon o Policii České republiky (zák. č. 273/2008 Sb.), podle něhož došlo ke změně možnosti příslušníků Policie ČR vstupovat do prostor živnostenské provozovny. V současnosti mají příslušníci Policie ČR oprávnění vstupovat do všech prostor provozovny (např. také do kuchyně a do skladů), kde lze mít důvodně za to, že se v nich zdržují fyzické osoby, a to i po skončení provozní doby. Dříve bylo možno vstupovat (v rámci živnostenské provozovny) pouze do prostoru

vyhrazeného zákazníkům. Je to bezpečnostní opatření, aby mohla Policie ČR zasáhnout i v případě setkání extremistů, která se konají pod záminkou soukromého setkání a oslav.

V roce 2008 došlo k novelizaci zákona o právu shromážděvacím (zák.č. 274/2008 Sb.), která se bezprostředně dotýká extremistického násilí. Před novelou byla zakotvena povinnost odkrýt obličej poté, co policie zahájila zákrok. V současnosti však účastníci shromáždění nesmí mít zakrytý obličej způsobem ztěžujícím nebo znemožňujícím jejich identifikaci, a to po celou dobu shromáždění (nikoli jen po zahájení zásahu police). V případě nesplnění této povinnosti je možné takovéto shromáždění rozpustit. V loňském roce byla přijata k témuž zákonu i další novelizace, na základě které došlo k prodloužení lhůty, do které může příslušný úřad shromáždění zakázat. Z původních 3 dnů se lhůta prodloužila na 3 pracovní dny.

2. Pachatelé a oběti trestných činů z nenávisti

2.1 Zkoumání pachatelů trestných činů z nenávisti

Mluvit všeobecně o pachatelích trestných činů z nenávisti je dosti komplikované, protože pachatelé jsou značně variabilní, vyznačují se velkou nestejnorodostí co do druhů spáchaných trestných činů, ale i ve způsobech provedení. Nehledě na to, že i z hlediska vybírání obětí se jednotliví pachatelé liší.

Otázka, která vytane většinou veřejnosti na mysl, je: „jak se „normální“ osoba stane pachatelem takového trestného činu, jenž je obvykle doprovázen až zarážející brutalitou?“ Může to být vlastně normální osoba, když napadne druhého jen proto, že užívá svých základních lidských práv? V očích společnosti mohou být bráni pachatelé jako osoby „vyšinuté“, „nenormální“, protože nikdo normální by nic takového přece spáchat nemohl. Je pravděpodobné, že pachatel má zakotveny základy svého násilí už od narození, ale až v kombinaci se zvláštním spouštěcím momentem se tyto jeho rysy projeví.

Prozatím v psychologii převládá názor, že extrémní projevy v chování a smýšlení jednotlivce jsou podmíněny buď²⁴:

- a) zvláštním povahovým založením a jako takové jsou jedinci dány a jedná se nejspíše o vrozenou povahovou dispozici,
- b) jde o problematickou reakci problematických osobností na životní události a excesy.

Podle prvně uvedené koncepce (bod a), kde se předpokládá jistá vrozená anomálie, lze považovat za normální, když až 5% populace vykazuje různě intenzivní projevy nesnášenlivosti a nenávisti vůči svým „nepřátelům“. Až v případě, kdy se zvýší výskyt extremistického násilí ve společnosti, je signálem pro stát, že zde dochází ke společenským otřesům a změnám, které mohou mít vliv na vzrůstající extremistické násilí. Proto se nedá v žádném případě předpokládat, že by ani za ideálních konstelací k takovýmto činům nedocházelo.

²⁴ Čírtková L., Forenzní psychologie. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2004, s. 176

Podle druhé koncepce (bod b) je pachatelem osoba, která je, díky svým vrozeným i získaným dispozicím, sama o sobě problematická (např. nevhodné chování, zvýšená agrese), ale její nenávist vůči jiným osobám může být dlouhou dobu latentní. Až v kombinaci se závažným spouštěcím momentem se v dané osobě může „probudit“ pachatel a začne aktivně jednat.

Dá se ale obecně říci, že pro pachatele všech extremistických činů je typický skupinový charakter násilí (jsou tedy často páchány v různě početné skupině osob). Samotný jedinec většinou neútočí, protože se necítí při útoku tak bezpečně, jako když by útočil ve skupině. Skupina mu dodává odvahu ke spáchání nějakého trestného činu a v jejím rámci také dochází ke snížení uvědomění si odpovědnosti u jednotlivých pachatelů.

Lidé, přicházející do kontaktu s nějakou skupinou, k níž by v budoucnu chtěli náležet, prochází většinou několika základními fázemi. Nejprve u člověka dochází k sociálnímu odcizení, osoba se cítí anonymní, proto hledá skupinu, do níž zapadne a stane se její součástí. V případě, že takovou skupinu nalezne, začne se s ní identifikovat (začne ji brát za vlastní sociální skupinu, referenční skupinu), přebírat její postoje a názory. Taková osoba začíná být ke své skupině loajální a ona mu naopak poskytuje ideologické vedení. Na základě takové stanovené ideologie se pak stoupenci této skupiny domnívají, že jsou vysoce nadřazeni ostatním (tj. nečlenům), které potom mohou očerňovat a hanobit. Ale protože je vedle sebe nespočet takových „nadřazených“ skupin, vzniká tak soutěžení, popř. třenice a konflikty mezi jednotlivými protichůdnými skupinami. Takováto seskupení jsou velmi dynamická, formují a rozvíjí se a snaží se ulovit do svých řad další členy, převážně pak mladší osoby.

Věk pachatele je dalším obvyklým znakem. Trestné činy z nenávisti jsou často spáchány osobami do třicátého věku života, někdy dokonce i osobami pod hranicí trestní odpovědnosti. Osoby s nižším věkovým průměrem jsou jednou z nejrizikovějších skupin, neboť nemívají dostatek vlastních zkušeností a velký smysl pro zodpovědnost. Osoba nižšího věku je citlivější na nedostatky a chyby ve společnosti, touží po rychlejším a efektivnějším řešení. Z toho důvodu, ale taky pro nedostatek empirických

znalostí, tíhne ze své podstaty k více radikálnímu řešení problémů ve společnosti. Proto se i v jeho očích takové extremistické skupiny stávají přitažlivými, neboť nabízejí rychlé, jednoduché a hlavně definitivní „řešení“ problémů (byť značně iluzorní).

Jak bylo naznačeno, pachatelé často útočí zaslepeně pod vlivem své skupiny, tato zaslepenost má za následek obrovskou brutalitu a přímočarost, s níž útočí na oběť. Pachatel jedná jako by byl robot naprogramovaný svou skupinou a ani nevnímá oběť jako sobě rovnou lidskou bytost, ale pod vlivem silné nenávisti ji chápe jen jako nepřítele, jehož je třeba zničit. Z tohoto důvodu není pachatel schopen následné empatie a lítosti k oběti.

2.2 Dělení pachatelů podle motivačního pozadí

Otázku, kterou si každý musí položit, je proč a co vede někoho nenávidět jinou osobu? Obyčejná nenávist, jejímž důvodem jsou faktory zakódované v konkrétní osobě, jsou pro společnost ještě pochopitelné. Člověk tak dokáže pochopit nenávist, hněv, vztek, který vzniká ze sociálních interakcí (např. osoba se naštvne na svého bývalého zaměstnavatele, protože ji propustil; žena dokáže nenávidět bývalou kamarádku, která jí odloudila muže; stejně dokážeme asi pochopit zvýšenou agresi vůči sousedovi, který několik let dělá naschvály), ale jaká je nenávist, jejíž kořeny jsou v tom, že někdo nenávidí jinou osobu jen pro některé její fyziologické rysy? Jak může být silná nenávist vůči osobě, kterou jste nikdy neviděli, nikdy se s ní neseťkali, natož mluvili? Jak to, že na některé jedince tento ideologický druh nenávisti působí tak, že jsou druhou osobu schopni urážet, napadat, ponižovat, v extrémním případě i usmrtit?

Odpovědět na tyto otázky motivace, které spouští trestný čin, je tedy úkolem pro forenzní psychology, avšak ani pro ně není odpověď samozřejmě jednoduchá a jednoznačná. Kromě toho je pravdou, že různé příčiny nenávisti se mohou lišit díky populačnímu složení jednotlivých států, tradicím, kultuře i zakotveným předsudkům v dané společnosti. Vedle toho, některé předsudky a přístupy obyvatel mohou zůstat konstantní (v České republice je poměrně stabilizovaný a stejný přístup k Romům), naopak k některým skupinám obyvatel se přístup mění v průběhu času (např. vlivem

přistěhovalectví roste antipatie).

I přesto se dají vypořádat jisté zákonitosti motivace a z ní vyplývající typologie pachatelů. Pravděpodobně nejpoužívanějším a nejpodstatnějším hlediskem je dělení podle motivu pachatele. Na základě tohoto dělení se rozlišují 4 základní skupiny pachatelů²⁵.

- a) zážitkové extremistické násilí (sensations hate crime)
- b) reaktivní extremistické násilí (reaction hate crime)
- c) symbolické extremistické násilí (missions hate crime)
- d) organizované extremistické násilí (organized hate crime)

Zážitkové extremistické násilí

V případech zážitkového extremistického násilí je pachatelem osoba, která svůj útok nemá nijak promyšlený a oběť nemá dopředu vybranou. Agrese, ať už verbální nebo fyzická, je jen jeho spontánní reakcí na vzniklou situaci a možnou příležitost pachatele „se ukázat“ před ostatními. Takovéto chování pachatele je často hodnoceno pomocí tzv. teorie prestiže, tj. podle toho, jaké výhody pachateli plynou z jeho chování. Většinou je cílem pachatele, aby „stoupl v očích“ ve své referenční skupině (tedy v sociální skupině, se kterou se člověk ztotožňuje, která je pro něho normotvorná, hodnototvorná, postojotvorná, socializační), anebo aby si tzv. vydobyl své místo na slunci. Pachatel se tak snaží upoutat pozornost svého okolí nebo médií, aby sobě i svému okolí mohl dokázat svoji výjimečnost. Většina pachatelů zážitkového extremistického násilí pochází z řad mladších, frustrovaných a nespokojených osob, kterým chybí schopnost v něčem vynikat a snaží se tak zaujmout pozornost jiným způsobem. Tito jedinci většinou patří k nejslabším článkům ve své skupině, a proto se snaží na sebe upozornit, vylepšit si svoji pozici a dosáhnout nějakého kladného ohodnocení u své referenční skupiny. Tito jednotlivci zaměřují své útoky na nejzranitelnější osoby ve společnosti (homosexuálové, Romové).

²⁵ Čírtková L., Forenzní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2004, s. 173 -175

Zážitkové násilí se postupně vyvíjí a roste spolu s činy pachatele, z počátečních méně závažných deliktů, jako je verbální napadání, skandování sloganů, přes čmárání hesel na zdi může dospět až do fyzického napadení a hrubého násilí. Během tohoto procesu pachatel získává podporu svých kamarádů, dostává se mu pozornosti v médiích, tím se jeho sebedůvěra zvyšuje, stejně jako jeho projevy agrese. Podle odborných poznatků se pak agrese stává pro pachatele drogou, přináší mu pocit uspokojení a další vzrušující prožitky, pro které chce činy stále opakovat, a to i s vzrůstajícími projevy nenávisti. Stává se postupně závislým na možnosti ubližovat ostatním a posilovat tak svoji pozici ve skupině i v celé společnosti. Během agrese pachatel pocítuje tzv. viktimizační extázi, vybití nenávisti se pro něho stává vzrušujícím zážitkem a tento pocit ho posléze motivuje v páchání další podobné činnosti.

Jsem toho názoru, že pokud bude společnost lépe informována a bude zde snaha o důslednější potrestání takovýchto činů, dá se zabránit „rozvoji pachatele“, a tím i jeho růstu do závažnějších variant jeho chování. Samotná verbální urážka nebo nakreslení znaků na zeď nepůsobí v očích veřejnosti tak nebezpečně, takže někdo může argumentovat tím, že se jedná o pouhou „klukovinu“. Ale je třeba mít na paměti, že příště už pachatel může zaútočit s větší intenzitou a jeho čin tak nabude úplně jiných rozměrů. Proto si myslím, že i v případě „drobnějších činů“ je nezbytný důsledný monitoring lokalizace, kde se podobné drobnější násilí vyskytuje. K tomu je ale nezbytný apel na širokou veřejnost, aby více spolupracovala s policií a nahlásila i takové činy, kterým se leckdy připisuje punc pouhé banality.

Reaktivní extremistické násilí

Jak už z názvu vyplývá, reaktivní extremistické násilí je přemrštěnou reakcí „na něco“. Tím něčím jsou zde myšleny změny ve společnosti, které „ohrožují“ pachatele. Pachatel se bojí, že nově příchozí komunity nebo komunity stávající, ale rozšiřující se, mu vezmou kus prostoru a možnost jeho vlastní seberealizace (např. nedostane přiměřenou práci, o kterou ho připraví „vetřelci“). Ve své reakci vidí pouze obranu před těmito nově příchozími vetřelci – domnívá se že svým chováním ochrání sebe, svoji rodinu nebo svůj region. Takové chování jednotlivců je z psychologického hlediska

výsledkem předsudků, nedostatkem informací, strachu z odlišnosti, ale významnou roli zde také hraje faktor ekonomický a politický.

Protože toto násilí má svůj původ ve strachu a nevědomosti, je potřeba, aby se zde dostalo lepší komunikace mezi úřady a ohroženými osobami. Je třeba zvýšit informovanost běžného obyvatelstva ohledně nových přistěhovalců a minoritních skupin v populaci.

Symbolické extremistické násilí

U tohoto typu násilného chování je pachatel více než nějakou ekonomickou situací motivován fanatickou nenávisť a fanatickým přístupem k ochraně „svého světa“. Pachatel se cítí předurčen k ochraně před zlem, je tím vyvoleným, který má zlu zabránit v šíření. Je tedy něco jako misionářem a bere jako svoji povinnost minimalizovat zlo, které spatřuje ve všech, kteří mohou ohrozit jeho národ, rasu, víru. Misionářské násilí je tedy aktivní činnost narušeného jednotlivce, který si vybíjí agresi na svých obětech ve prospěch vyššího principu, který uznává. Pokud by taková činnost byla koordinovaně konána více osobami, jednalo by se o organizované (skupinové) extremistické násilí, které je popsáno níže.

Organizované extremistické násilí

Organizované extremistické násilí by se dalo nazvat extrém extrému. Zahrnuje v sobě totiž nejen fanatické smýšlení jako u symbolického extremistického násilí, ale také mnohost pachatelů, jejich schopnost zkoordinovat se, vzájemnou provázanost a hierarchii. Právě množství pachatelů (většinou jsou osoby vedeny jedním vůdcem), jejich síla ve vzájemné podpoře a udržování pocitu sounáležitosti k nějaké skupině s jednotnou ideologií je silnou zbraní extremistického násilí. Takové skupiny jsou schopny vymyslet a zorganizovat poměrně rozsáhlé útoky, čímž mohou destabilizovat poměry v zemi a nastolit atmosféru strachu a chaosu. Příkladem takové skupiny může být Ku-Klux Klan.

Toto dělení pachatelů podle motivace je sice základní, ale není jedinou výhradní studií pachatelů. Další typologie podle motivačního pozadí, která se s první teorií

částečně překrývá a zároveň doplňuje druhy pachatelů uvedené výše, vznikla v roce 2002 ve spolupráci McDevitta, Levina a Benneta²⁶. Ti prozkoumali 169 případů hate crime, které byly zaznamenány u Bostonské policie, a snažili se získat co nejvíce poznatků, které se týkají psychologických pohnutek pachatelů. Zaobírali se verbálními vyjádřeními pachatelů, historií jejich činů nebo „spouštěcími momenty“ k trestným činům, které se zde objevily. Podle této studie spočívala motivace pachatelů ve vzrušení, obraně, odplatě nebo byla symbolickým násilím.

Thrill – vzrušení, nadšení

Z celkového počtu 169 činů jich celých 111 (66%) bylo motivováno pouhým vzrušením, nadšením z této činnosti. Charakteristickým rysem je, že tyto činy jsou z velké části páčány mladistvými pachateli, popř. pachateli blízkými věku mladistvých. Ti se dopouštějí takového jednání, protože se prostě nudí a svým činem vyjadřují touhu po vzrušení a snaží se zažít nějaké dobrodružství ve svém jinak poměrně nudném životě. Tyto činy se nejčastěji odehrávají v místech, ke kterým má oběť nějaký vztah (většinou nejbližší okolí jeho bydliště). Pachatelé tedy opustí své bezprostřední okolí a jdou na jiné místo vyhledat oběť, kterou napadnou proto, že je prostě jiná než oni sami. Pachatelé často nejsou vyzbrojeni, útočí pomocí rukou a nohou. Pokud nějaké zbraně mají, jsou to jen takové, které mají po ruce (např. kameny). Často páchají své činy ve skupině. Tato skupina je v zásadě totožná se skupinou zážitkového extremistického násilí.

Defensive – „obranné“, „ochranné“ důvody

Zde byly v 25% důvodem pro spáchání hate crime nějaké ochranné, obranné důvody (pouze v očích pachatele). Ten je motivován k tomuto činu poté, co si uvědomí, že je třeba chránit své okolí proti možným vetřelcům a cizincům. Pachatel věří, že menšina, která se k nim přestěhovala či zde přežívá se sem dostala neprávem. Pro pachatele a jeho soukmenovce je nevíтанá, je třeba před ní své okolí chránit a nejlepší by bylo tuto minoritu někam přesídlit. Tyto činy v sobě skrývají poselství, protože mají nejen zastrašit oběť, ale svým činem se snaží poškozenému i ostatním členům nepřátelské skupiny vyjádřit své nepřátelské postoje. Pachatelé jsou věkovým

²⁶ Hall N., Hate crime. Crime and Society Series. Willian Publishing, 2005, s. 83 - 88

zařazením mladiství nebo mladí dospělí pachatelé, kteří páchají takové činy většinou ve skupině. Trestné činy páchají ve svém nejbližším okolí a nepoužívají k tomu žádné speciální zbraně nebo vybavení. Bojují převážně kameny či pomocí pěstí a nohou. Tyto trestné činy se často vyskytují v případě demografických změn a přesunů. Toto dělení se tedy překrývá s reaktivním extremistickým násilím.

Retaliation – motivováno odplatou, represí

Podle provedeného výzkumu bylo tímto druhem motivace podmíněno okolo 8% (14 případů). Tyto činy bývají následkem nějakého předchozího trestného činu z nenávisti, po kterém následuje řada útoků s odplatným účelem. Tyto činy ale nejsou žádnou odvetou na vznik nebo přítomnost extremistické skupiny či na výskyt extremisticky laděného jednotlivce. Jsou reakcí na nějaký konkrétní, skutečný útok, který se stal a za který se chce druhá strana pomstít. Takové jednání je velmi nebezpečné, neboť může systematicky zvyšovat nenávist na obou stranách, která bude neúnavně vyúsťovat v další a další trestné činy z nenávisti. Posléze pak bude obtížné takovou řadu nějakým způsobem ukončit.

Mission - symbolické násilí

Jsou vlastně shodné se symbolickým násilím v původním členění. Je to nejméně častý důvod pro páchaní trestných činů z nenávisti, který reprezentuje méně než 1% spáchaných hate crimes. I zde jsou pachateli osoby nižšího věku, kteří útočí na své oběti v jejich nejbližším okolí, na čín jsou ale lépe vybaveni – mají s sebou i zbraně v podobě tyčů, pálek či střelných zbraní.

2.3 Dělení pachatelů v USA podle Donalda Altschillera

Odlišné dělení můžeme najít knize Donalda Altschillera²⁷, který kategorizuje pachatele podle objektu, tedy podle toho, na jakou oběť pachatel svůj útok zaměřil. Ve své knize pak uvádí skupiny nejčastěji napadených osob ve Spojených státech amerických. Tyto osoby, ačkoli jsou většinou občany USA, jsou terčem obtěžování, diskriminace, popřípadě i fyzického napadání pro jejich náboženství, rasu, barvu pleti,

²⁷ Altschiller D., Hate Crimes, A reference handbook, second edition. ABC-CLIO, Inc., 2005, s. 14 - 37

etnický původ či sexuální orientaci. Z důvodu rozlehlosti této země, stejně jako její rasové a etnické pestrosti, se domnívám, že pro srovnání a pro celistvější pohled na danou problematiku je dobré uvést i toto dělení spolu se skutečnými příklady.

Američané s africkým původem

Pronásledování černošského obyvatelstva má v USA bohužel dlouhou a smutnou historii. Krátce po zrušení otroctví byla nastolena segregace obyvatel pomocí zákonů (souborně nazývaných jako tzv. „Jim Crow laws“), které během let 1876 až 1965 na federální i na státní úrovni uzákonily vylučování obyvatel (segregace de jure) a pro využívání veškerého veřejného vybavení a nastolily tak status „každý zvlášť, ale stejně“ (separate but equal). Takové rozlišení platilo nejen pro všechny černošské Američany, ale také pro ostatní nebělošské rasy. Ačkoli byly tyto zákony vlivem času a přijímáním dalších nových zákonů různě modifikovány, teprve až v roce 1968 byly všechny formy segregace prohlášeny Nejvyšším soudem za neústavní, čímž byla formální rasová diskriminace zrušena a projevy diskriminace začaly být posuzovány jako nezákonné. I přes to jsou v současnosti trestné činy páchané z nenávisti motivované rasou obětí nejčastější (z toho nejběžnějším terčem útoku bývá černoši). Jelikož černoši tvoří v USA nezanedbatelnou část obyvatel (skoro 13%) a pamatujíc ještě svoji nedávnou historii, jsou útoky na ně stále dost citlivým a ožehavým tématem. Útoky mohou mít podoby jak konkrétního napadení jednotlivce, tak mohou mít i obecnější rovinu – nastražení bomby či žhářství (žhářství je velmi častým způsobem projevu nenávisti k černošské rase, pro výhružku bývají zapáleny kříže nebo černošské kostely).

- Jeden z nejznámějších případů se stal dne 7. 6. 1998, kdy téměř padesátiletý James Byrd Jr. souhlasil s tím, že se po práci svezde autem domů se svým známým a s jeho dvěma kamarády (Shawn Allen Berry, Lawrence Russel Brewer a John W. King). Místo toho, aby ho podle domluvy dovezli domů surově ho ztloukli, svlékli, a poté svázali za kotníky, připoutali za své auto a takto ho vlekli za sebou přes 5 km. Přestože jeden z pachatelů, Lawrence R. Brewer,



(Obr.1 - James Byrd Jr.)

vypověděl, že mu ještě předtím přímou ránou zlomil vaz, podle zadržených důkazů bylo zjištěno, že Byrd byl schopen během „jízdy“ zvednout hlavu a po většinu cesty, po kterou byl vláčen za vozem, byl na živu. Zemřel až poté, co se několikrát ramenem a hlavou udeřil o poklop kanálu. Nakonec bylo jeho tělo zachyceno za potrubí podél ulice, což způsobilo, že mu byla utržena hlava. Díky hrůzostrašné jízdě byly Byrdovy ostatky roztroušeny podél celé ulice. O bezohlednosti pachatelů vypovídá také to, že poté, co vyhodili zbytek těla na místní černošský hřbitov, odešli na barbecue. Podle policejních záznamů byly nalezeny Byrdovy pozůstatky na 75 různých místech podél silnice. Pachatelé, v místě bydliště známí svým rasistickým zaměřením, byli chyceni do 24 hodin po nález zbytku Byrdova těla. Jeden z pachatelů, John W. King, měl na svém těle vytetovaný obrázek černocha visícího na stromě a další tetování, která vyobrazovala nacistické symboly a slova „*Aryan Pride*“ (árijská pýcha) a nosil také výšivku „*Confederate Knights of America*“, což je rasistická skupina shromažďující bílé muže. V dopise psaném z vězení, který však byl zachycen vězeňským dohledem, vyjádřil King hrdost na svůj čin i vědomí, že za svůj čin může zaplatit životem. Napsal také : *“Bez ohledu na výsledek toho, co přijde, jsme přepsali historii. Radši smrt než potupu. Sieg Heil!”*²⁸. Pachatelé Brewer a King byli odsouzeni k trestu smrti a spolupachatel Berry dostal trest doživotí.

- V roce 1964 dne 25. června byl zničen černošský kostel v Longdale, Mississippi. Den na to žháři zapálili jiný černošský kostel v městě Clinton, taktéž stát Mississippi. Dne 6. července téhož roku byly dva černošské kostely v Raleigh, stát Mississippi, zapáleny a shořely do základů.

Američané s asijským původem

Vlna různých rasistických incidentů zaměřená na asijské Američany se zvedla po teroristických útocích ze dne 11. září 2001. Bohužel tyto incidenty, které byly

²⁸ *Murder of James Byrd Jr.*, Wikipedia.org. Čerpáno dne 5.4. 2009. Dostupné na internetových stránkách WWW: < http://en.wikipedia.org/wiki/Murder_of_James_Byrd,_Jr. >

považovány jako odplata za teroristické útoky, byly zaměřeny především na muslimsky vypadající jednotlivce, kteří však často nebyli ani islámského vyznání anebo to byli právě nově příchozí imigranti. Častým terčem útoků rasistů jsou lidé s jihoasijskými kořeny z Indie nebo z Pákistánu, především muži - šiitové, nosící turbany a dlouhé fousy. Velká část takovýchto útoků se odehrává ve školách nebo na pracovištích napadených osob.

NAPALC (*The National Asian Pacific American Legal Consortium*) je nevládní organizace, která se zabývá dodržováním lidských práv a osobních svobod u Američanů asijského původu. Tato organizace vydává každoroční studii²⁹, ze které vyplývá, že v roce 2001 (oproti roku 2000) narostl počet útoků na asijsky vypadající jednotlivce o 23%, což je celkem 507 rasově zaměřených trestných činů z nenávisti pro Asiatům (jen od teroristického útoku v září 2001 do konce roku 2001 bylo zdokumentováno skoro 250 rasově motivovaných incidentů a dvě vraždy zaměřené na asijsko-pacifické Američany). Všechny tyto útoky spojuje vysoká úroveň brutality, incidenty byly často doprovázeny fyzickými útoky pomocí zbraní – basebalových pálek, střelných zbraní a kovových tyčí). V roce 2002 byl již zaznamenán pokles o 48%, kdy na obyvatele asijského původu bylo zdokumentováno 275 rasově motivovaných trestných činů.



(Obr.2 - Balbir Singh Sohdi)

- První obětí, která zaplatila životem po teroristickém útoku v roce 2001 (a to už hned dne 15. září 2001), byl Balbir Singh Sohdi. Tento šiita byl zavražděn na benzínové pumpě, kterou sám provozoval ve městě Mese ve státě Arizona. Za jeho vraždu byl odsouzen k trestu smrti Frank Silva Roque, který nejen, že během 25 minut svého řádění zavraždil Balbira S. Sohdiho, ale stihl zapálit dům afghánské rodině a také několikrát vystřelil na Američana libanonského původu.
- Dne 14. července 2001 byl Thung Phetakoune, 62-ti letý občan USA laoských kořenů, zavražděn Richardem Labbem ve městě Newmarket v New Hampshire. Podle výpovědi svědků vykřikoval Labbe před útokem různé rasistické nadávky.

²⁹ Altschiller D., Hate Crimes, A reference handbook, second edition. ABC-CLIO, Inc., 2005, s. 18

Když byl zadržen policií, sám Labbe vypověděl: „*Tihle Asiati zabili mého bratra a strýce ve Vietnamu, je čas jim to vrátit zpět.*“³⁰ Ačkoli byl nejprve Labbe obviněn z nenávistně motivovaného trestného činu, nakonec byl uznán vinným pouze z ublížení na zdraví s následkem smrti. Upuštění od klasifikace „hate crime“ vyvolalo velké rozhořčení mezi americko-asijskými společnostmi, zabývajícími se ochranou lidských práv.

Američané židovského původu

I přes to, že v USA vznikaly a vznikají různé skupinky podporující nacismus, nikdy zde nebyl výrazně silný protižidovský proud. V dnešní době se zde vyskytují spíše jen ojedinělé protižidovské aktivity - od hákových křížů nastříkaných na zdi synagog či na židovských hřbitovech až po hanobící pokřiky, násilná napadení a pálení budov. Ačkoli samotných útoků co do počtu není mnoho, tak podle statistik FBI je židovské obyvatelstvo nejčastějším objektem útoku takových trestných činů z nenávisti, kde je důvodem náboženství (okolo 69% útoků z důvodu náboženství jsou směřovány vůči židům a židovským institucím). Negativním rysem je také fakt, že protižidovské incidenty se také častěji vyskytují v univerzitních budovách a na vysokoškolských kolejích.

- V květnu 2002 byli židovští studenti na Státní univerzitě v San Franciscu zahráni do rohu místnosti a bylo jim zde vyhrožováno násilím, někteří z útočníků také vykřikovali : „*Hitler měl dokončit svoji práci!*“ Tento incident značně ochladil vztahy mezi židovskými a vysokoškolskými institucemi, a to i přes to, že děkan této univerzity ujistil židovskou obec, že pachatelé budou vyloučeni a postaveni před soud.
- V listopadu 2003 byla po žhářském útoku spálena budova „Muzea holocaustu“ v Terra Haute, Indianě. Muzeum přitom mělo připomínat dětské oběti, které byly usmrceny při medicínských pokusech.

³⁰ *Victim's family backs hate crime charge.* Seacoast Newspapers Online. 2001. Čerpáno dne 6. 4. 2009. Dostupné na internetových stránkách WWW: <http://204.27.188.244/2001news/hampton/h8_26a.htm>

- Jeden z nejznámějších protižidovských případů se stal na začátku 20. století v Atlantě, kdy Leo Frank - židovský spoluvlastník továrny na tužky, byl neprávem obviněn z vraždy své 14-ti leté zaměstnankyně Mary Phagan. Leo Frank byl odsouzen, ale z vězení byl unesen členy fanatické skupiny Ku-Klux Klan, lynčován a poté oběšen. Tento případ vzbudil velký rozruch a všeobecně vyvolal strach v židovské komunitě a značné protižidovské nálady. Vše vyústilo až v masivní odchod Židů z tohoto regionu.



(Obr.3 - věšení Lea Franka)

Homosexuálové - gayové, lesbičky

Obětí trestného činu z nenávisti se mohou stát i osoby pro svou sexuální orientaci (nejčastějšími oběťmi jsou osoby s jinou než heterosexuální orientací, tedy gayové a lesbičky). Z výzkumu z roku 1984³¹, kdy bylo dotazováno přes 2000 lidí s odlišnou sexuální orientací, vyplývá, že přes 19% respondentů bylo nejméně jednou v životě fyzicky napadeno pro jejich sexuální orientaci, 44% bylo vyhrožováno fyzickým útokem a v 92% případů se stali tito respondenti terčem verbálních urážek či jiného obtěžování, a to více než jednou za život. Počty napadených obětí se podle statistik FBI a jiných nezávislých organizací značně liší. Například podle neziskové organizace „*The National Coalition of Anti-Violence Programs*“ (NCAVP), která dělá statistiky jen v několika státech USA (tedy nikoli po celých Spojených státech amerických), se v roce 2006 stalo 1 393 incidentů, kdy byly osoby napadeny kvůli své sexuální orientaci. Naproti tomu FBI, která vede celorepublikovou statistiku, uvádí, že v tomtéž roce se přihodilo jen 1 195 takovýchto případů. To vypovídá i o tom, že oběti těchto trestných činů se raději svěřily se svým napadením neziskové organizaci než státní policii.

³¹ Altschiller D., Hate Crimes, A reference handbook, second edition. ABC-CLIO, Inc., 2005, s. 26-27

- Dne 6. října roku 1998 byl dvaadvacetiletý student Matthew Shepard, homosexuál, v Laramie, Wyomingu, uváznán k plotu a zuřivě zmlácen dvěma



(Obr.4 - Matthew Shepard)

muži, které předtím potkal v jednom baru. Ti ho poté zanechali u plotu a odešli. Shepard byl nalezen až po osmnácti hodinách náhodným kolemjdoucím. Několik dní ležel v komatu v nemocnici a 6 dní po útoku zraněním podlehl. Jeho pohřbu se zúčastnili nejen lidé, kteří chtěli uctít jeho památku, ale i tací, kteří

protestovali proti homosexuálům - jmenovitě reverend Fred Phelps a jeho přívrženci, kteří si na pohřeb dokonce donesli transparenty s nápisy „*Bůh nemá rád homosexuály*“ a „*Homosexuálové si zaslouží jen smrt*“³².

- V květnu 1988 spáchal student prvního ročníku vysoké školy Richard Lee Bednarski dvojnásobnou vraždu, když s velkou brutalitou zavraždil dva homosexuály Tommyho Tribla a Loyda Griffina. Ačkoli mu byl navrhován trest na doživotí, nakonec byl odsouzen na 30 let vězení. Při své závěrečné řeči uvedl: „*Hodnotím prostitutky a gaye stejně a dost pochybuji o tom, že by mě někdo odsoudil na doživotí za vraždu prostitutky.*“³³

Američané s arabským původem, muslimové

Stejně jako u Američanů s asijským původem i tato skupina zaznamenala hlavní nárůst obětí po září 2001. Před tímto datem byla napadení řídká a ve statistice patřili tito lidé k nejméně dotčeným skupinám. Co do počtu byla až za protikatolickými a protiprotestantskými incidenty. V 2001 se prudce zvedl jejich nárůst až na 481 incidentů tj. (okolo 27%), což znamenalo druhý největší počet útoků kvůli náboženskému vyznání

³² Matthew Shepard. Wikipedia.org. Čerpáno dne 3.4. 2009. Dostupné na internetových stránkách WWW: < http://en.wikipedia.org/wiki/Matthew_Shepard >

³³ Altschiller D., Hate Crimes, A reference handbook, second edition. ABC-CLIO, Inc., 2005, s. 30

hned za útoky na Židy. V roce 2002 již nebyly útoky tak časté a jejich počet se zase rapidně snížil (o 70% až na 155 incidentů za rok).

- 12. září 2001 se přes 300 demonstrujících snažilo strhnout mešitu v Bridgeview, Illinois. Přes 100 policistů dohlíželo na demonstrující a nakonec zatkli 3 osoby.
- V Salt Lake City, Utah, byl 32-ti letý James Herrick odsouzen k čtyřletému trestu vězení poté, co byl uznán vinným za to, že založil požár v restauraci „Curry in Hurry“, kterou vlastnil americký občan, původem z Pákistánu.

2.4 Obecné otázky viktimizace u trestných činů z nenávisti

Viktimizací se míní proces poškozování a způsobování újmy, čímž se fakticky z jedince stává oběť určitého trestného činu.³⁴ Je nepochybné, že každý spáchaný trestný čin má dopad na svoji oběť. Ale o tom, jaký vliv má ve svém důsledku trestný čin na jednotlivce, rozhoduje mnoho faktorů. Důležitá je nejen psychická stránka oběti, ale záleží také na druhu spáchaného trestného činu. Trestné činy se nedají paušalizovat, neboť každý druh trestného činu může mít různé následky na fyzickou i psychickou pohodu člověka.

Proces viktimizace není možné izolovat pouze na časové období mezi spáchaním a skončením trestného činu. Naopak proces viktimizace je poměrně dynamický proces. Tento proces má sice většinou svůj „startovací moment“ právě v okamžiku spáchaní, ale jeho konec nemusí být časově nijak limitován. To také přesně vyjadřuje formulace, že *„trestný čin je pro oběť pouze počátkem, úvodním dějstvím. Startuje automaticky následující nutné pochody. Jde o celý proces, který nazýváme viktimizací.“*³⁵

V momentu spáchaní trestného činu se z jedince stává oběť trestného činu, jež se bude muset snažit vyrovnat se vzniklou újmou. Tato snaha vyrovnání se se situací je

³⁴ Čírtková L., Forenzní psychologie. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2004, s. 116

³⁵ Čírtková L., Vitoušková P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese, GRADA, 2007, s. 12

značně individuální, neboť na pozici oběti trestného činu se nedá dopředu nijak připravit a může být náročné se vyrovnat se silně stresující událostí.

Skutečnost, že jednotlivec se stal obětí jakéhokoli trestného činu, s sebou nese vždy nějaké krátkodobé následky. Osoba musí rychle reagovat na nově vzniklou situaci, musí se léčit v případě újmy na zdraví, stejně tak se musí vyrovnat s psychickými následky, navázat na zpretržené sociální vazby (např. vrátit se do práce) atd. Vedle těchto krátkodobých následků může docházet i k následkům dlouhodobým (ty se vyskytnou zhruba u ¼ obětí trestných činů). Takové následky jsou velmi individuální s různou intenzitou. Oběť může trpět nejen dlouhodobou psychickou újmou, ale být i viditelně stigmatizována fyzickými jizvami. Vedle toho je třeba si uvědomit, že léčení má i vedlejší důsledky – osoba vypadne ze sociálních vazeb, často následuje i ztráta či změna zaměstnání a následná změna finanční situace. V nejzávažnějších případech může mít za následky i trvalé změny v životě jako je změna identity.

2.5 Specifika viktimizace u trestných činů z nenávisti

Proces viktimizace u trestných činů z nenávisti má specifitější průběh oproti jiným kriminálním činům. Pravděpodobně hlavním rozdílem je samotný důvod, proč dochází k viktimizaci oběti – pachatel zde útočí na oběť pro rasu, náboženství, etnickou příslušnost, sexuální orientaci či kulturní nebo jinak viditelné odlišnosti. Jsou to znaky fixní, většinou neměnné a oběť je podle nich pro pachatele snadno rozpoznatelná. Oběti jsou napadány jen proto, že už se narodily, že existují a že čerpají svá základní lidská práva. S tím souvisí i skutečnost, že oběť z velké většiny nemá žádnou možnost jak tyto viktimogenní faktory změnit, nejsou totiž otázkou volby. Útoky jsou směřovány vůči samotné identitě člověka. Následná snaha o přeměnu osobnosti a identity v sobě naopak skrývá ještě větší možnost traumatizaci.

Bezpečnostní prvky, které se dají poradit u obecných trestných činů, zde selhávají a oběť tak sama nemůže zvýšit svoji budoucí ochranu. Možnosti prevence jsou velmi těžké a někdy jsou přímo vyloučené. Obětem z nenávisti naopak hrozí to, že se

útok vůči nim může kdykoli opakovat. Samotné vědomí o dalších možných útocích je pro oběť dost stresující a je skoro nemožné se s danou skutečností vyrovnat.

Trestné činy z nenávisti jsou nevztahovými delikty, kde je oběť napadnuta, aniž by se kdy předtím s pachatelem setkala. Oběť pachatele obvykle nezná, nebývají spolu v kontaktu a nemají mezi sebou žádný vztah, ze kterého by mohla proudit nějaká „odůvodněná“ a „pochopitelná“ nenávist. Oběť je zde napadána kvůli ideologické nenávisti pachatele, která je pro něho natolik silná, že aniž by osobu znal, je schopen na ni zaútočit. Taková nenávist se tak stává jedinou příčinou, jenž vykrystalizuje v reálné chování pachatele. Na rozdíl od potencionálních obětí, jež jsou poměrně jednoduše odlišitelné ve společnosti, u pachatele nebývá velká šance, jak ho rozpoznat hned na první pohled a oběti tak nezbývá nic jiného, než se obávat vlastně každého.

Pachateli je tak oběť lhostejná, nezáleží mu na tom, kterou konkrétní lidskou bytost si vybere. Oběť je pro něho jen zástupce nenáviděné skupiny a je to pouhý terč jeho útoku. Dochází tak k deindividualizaci oběti, která je napadána jen kvůli vnějším znakům – oběti tak pro pachatele může být kdokoli, kdo má dané vnější znaky (např. barvu pleti). Kdo se stane konkrétní obětí pachatele je vlastně otázkou náhody. Pachatel již před útokem nabývá přesvědčení, že on jedná po právu a osoba ve státě, kde žije on, nemá plnohodnotně existovat. Dle něho si oběť viktimizovat zaslouží. Oběť tak pociťuje větší trauma, protože ví, že pachatelova motivace je ryze neosobní a je založena na skupinové nenávisti.

Viktimizace nedopadá jen na jednotlivou oběť, ale široce ovlivňuje celou společnost, převážně komunitu, k níž oběť náleží. Tyto trestné činy v sobě obsahují poselství pro ostatní členy skupiny, že ani oni nejsou v bezpečí, že oběť je zaměnitelná a jí může být kdokoli jiný. I většina neutrálního obyvatelstva chápe vnitřní poselství trestného činu a uvědomuje si, že pachatel svým činem jakoby říkal „*napadl jsem sice osobu X, ale bojte se všichni, kdo máte s osobou X stejné znaky.*“ Tím dochází k zastrahování a vylučování určitých skupin obyvatelstva.

Je třeba zmínit i to, že útoky jsou často velmi brutální a tím zanechávají na oběti spoustu fyzických i duševních jizev.

Obecně je přijímán fakt, že tyto trestné činy mají mnohem větší, často až zdrcující dopad na své oběti. To ostatně dokazuje i studie Hereka, Cogana a Gillise³⁶ zabývající se následky hate crime u obětí v USA. Tento výzkum prokázal, že oběti trestných činů z nenávisti trpí častěji posttraumatickou stresovou poruchou, hlubšími depresemi, větším strachem a úzkostí než oběti obdobných činů bez nenávistných pohnutek. Stejně bylo i zjištěno, že časový úsek pro zotavení se a překonání následků trestných činů z nenávisti je delší než u obecných trestných činů.

Oběť ovšem nepoškozují jen závažné trestné činy s výše uvedenými dlouhodobými následky, ale také lehčí formy trestných činů z nenávisti navozují značný strach a podstatně snižují kvalitu života obětí. Oběť se snaží být do budoucna ve společnosti méně nápadná, snaží se více pozorovat okolí a být opatrnější ve výběru lokality, kterou navštěvuje. Podle britských vědců Chahala a Julienna³⁷ jsou oběti u hate crime zasaženy v mnoha dalších stánkách svého života. Často je zde jako následek narušený vztah s partnerem či dětmi. Stejně tak návštěvy různých míst bývají omezeny a aktivity oběti jsou narušeny.

Jak bylo již řečeno, oběť se sice může do jisté míry snažit ochránit sebe nebo svoje zázemí (např. pomocí různé zabezpečovací techniky) a obecně být důsledněji chráněn než běžné obyvatelstvo, ale nikdy nemá možnost úplně předejít útoku na svoji osobu. A domnívám se, že tato nemožnost vyplývá už z toho, že většina útoků se odehraje na veřejnosti, v otevřeném prostranství, kde jednotlivé útoky není možné čekat a ani jim nelze předejít. Stejně tak ale nemůže zabránit útokům na svůj majetek a zázemí, když pachatel použije zápalné lahve a kameny. Je jasné, že oběti bývají citlivější na vnější podmínky a na další útoky vůči příslušníkům své skupiny.

³⁶ Hall N., Hate crime. Crime and Society Series. Willian Publishing, 2005, s. 66

³⁷ Hall N., Hate crime. Crime and Society Series. Willian Publishing, 2005, s. 69

2.6 Primární a sekundární viktimizace

V průběhu procesu viktimizace se rozlišují dvě základní viktimizační fáze - primární a sekundární. Vedle těchto dvou obvyklých fází se může u konkrétních případů vyskytnout i terciální viktimizace. K primární viktimizaci dochází vždy při spáchání trestného činu. Naopak sekundární viktimizace je sice poměrně častá, ale v některých případech se vůbec nemusí dostavit. Primární viktimizace není nijak ovlivnitelná ze strany oběti, naopak sekundární viktimizaci se dá za pomoci vhodného chování předcházet a je tedy ovlivnitelná.

Primární viktimizace

Primární viktimizací se označuje bezprostřední újma, která vzniká oběti jako přímý důsledek spáchaného trestného činu. Trestný čin oběť pravidelně zaskočí a zasahuje ji tak vždy nepřípravenou (nedá se připravit, že se z vás stane oběť). Proto také stojí oběť na hodně sil, aby se s danou krizovou situací vyrovnala. V rámci primární viktimizace mohou vznikat oběti tzv. primární rány, které jsou trojího druhu.

Prvními jsou rány fyzické, které, jak už název napovídá, zasahují do lidské integrity jako takové (od lehčích forem poranění až k fatálním následkům jako je usmrcení). Druhým typem primárních ran je finanční újma, ke které může dojít nejen poškozením či ztrátou hmotného majetku, ale může se jednat o náklady vynaložené na léčení, ušlý zisk a jiné výdaje.

Neobtěžněji objektivně zjistitelné jsou rány emoční. Emoční rány nelze jednoduše změřit ani vyčíslit, ale jsou to ty rány, které ukazují na celou hloubku následků trestného činu. Takové rány jsou velmi individuální, protože záleží na osobnosti oběti, jak se s následky trestného činu dokáže vypořádat. Emoční újma u trestných činů z nenávisti je značná, protože poškozená osoba může začít pochybovat sama o sobě a o vlastní hodnotě. Protože je u těchto činů napadána součást jejich integrity, kterou nelze v některých případech vůbec změnit, můžou se dostavit pocity sebenávisti. Dochází tak k paradoxní situaci, že osoba, která je například napadena z rasových důvodů, začne také po útoku nenávidět sama sebe, svoji skupinu a chová se

autoagresivně. Druhým extrémem je, když oběť postupně rezignuje, přestane rozlišovat dobro a zlo a sama začne vůči svému okolí stupňovat svoji agresivitu.

Vedle emocionální stránky se mohou následně změnit i vzorce chování oběti – např. přestane chodit o víkendech ven, protože si je vědoma, že se násilný čin stal právě o víkendu. U hate crime se u obětí vyskytuje velký strach, že se násilné činy budou opakovat a je zde důvodná obava z reviktimizace.

Sekundární viktimizace

Sekundární viktimizace, tedy jakési druhotné poškozování oběti, vzniká s časovou prodlevou od samotného spáchání trestného činu. Zdrojem sekundární viktimizace může být jednání oběti buď s formálními institucemi (úřady, soudem, policií) nebo jako následek neformálního jednání se svým sociálním okolím (rodina, známí, přátelé). K této viktimizaci dochází například v situacích, kdy se má oběť dostavit k vysvětlení na policii nebo kdy dochází ke znovuprojednání před soudem.

Platí zásada, že každá osoba, která se díky své profesi dostala do kontaktu s obětí, by s ní měla zacházet citlivě a uvědomovat si, že oběť trestný čin nespáchala. I přesto bohužel dochází k nevhodnému chování profesionálů – např. k bagatelizování trestného činu, nedostatečné ohleduplnosti vůči obětem, neuspokojivé komunikaci (např. neschopnost dorozumět se s obětí v cizím jazyce). To ve svém důsledku přináší špatné navázání prvního kontaktu mezi institucí a obětí, čímž následně trpí i možnost vybudování vzájemné důvěry. I z těchto důvodů je latence u trestných činů z nenávisti poměrně vysoká, oběti mají za to, že takové chování pachatelů ve společnosti je normální, že nahlášení trestného činu oběti k „ničemu dobrému nebude, protože stejně nikoho ani nechytanou. A i kdyby je chytili, tak jim nic nedokážou a zase je pustí“. Dalším důvodem nenahlášení trestných činů z nenávisti je obava obětí, že se jim nahlášení pachatelé pomstí a policie je nedokáže před útokem efektivně ochránit.

Je třeba zdůraznit, že tento laxní přístup státu, resp. státních orgánů a úředníků, může být velmi riskantní strategií, neboť nejenže ohrožuje na životě potencionální oběti, ale škodí také pachatelům. U pachatelů tak postupně dochází k narůstání agrese,

zvyšuje se viktimizační extáze, pachatelé jsou „nabuzení“ k dalšímu kriminogennímu chování a stávají se tak pro své okolí nebezpečnějšími.

V rámci sekundární viktimizace se tak oběť musí znovu „vracet“ do traumatizující situace, kterou zažila a osoba je tak opětovně, tj. sekundárně zraňována. Sekundární rány jsou vždy psychologického rázu a ve svém důsledku můžou být více zraňující než rány primární. Dostavují se pocity nespravedlnosti (např. z délky trvání soudního jednání, že je pachatel stále na svobodě, výše trestu), nedůstojnosti (opětovné podávání informací, které se dotýkají identity člověka, možnost očeňování oběti či zlehčování jednání pachatele v mediích) a izolace (snaha izolovat se, aby nemusel o následcích komunikovat s okolím, uzavírání se sám do sebe, oběť může mít pocit, že vlivem trestného činu se z ní stal někdo jiný).

Terciální viktimizace

Jako terciální viktimizace se označuje stav, kdy jedinec není schopen se přiměřeně vyrovnat s traumatickou zkušeností, přestože z objektivního hlediska došlo k nápravě a odškodnění. Psychicky se zcela zásadně mění, dochází k nalomení průvodní životní cesty, např. není schopen navázat na původní pracovní kariéru, mění výrazně životní styl atd. Pozadí terciální viktimizace je třeba hledat ve zvláštностech osobnostního založení oběti³⁸.

Prožívání újmy je velmi dynamický proces a má obecně tři fáze vyrovnání se s pozicí oběti. První fází je fáze šoku (nárazu), která se dostavuje bezprostředně po spáchání trestného činu, pro oběť je trestný čin šokem. Oběť takovou situaci nečekala a nebyla na ni připravena, proto zde dochází ke zmatenosti a dezorientaci oběti. Ta odmítá skutečnosti uvěřit, popírá ji, nedokáže se koncentrovat a vyjadřuje se značně nesouvisle. Druhou fází je fáze hojení, kdy se oběť snaží vyrovnat s traumatem. Buď o ní hodně hovoří nebo se naopak začne oběť uzavírat sama do sebe. Pořád se jí trauma vybavuje, vzpomíná na situaci a dochází k výkyvům nálad a sebeobviňování ze spáchání trestného činu. Poslední je fáze zhojení, kdy už oběť dokáže myslet na

³⁸ Čírtková L., Forenzní psychologie. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2004, s. 117

nepříjemnou zkušenost bez emocí, jakoby odtrženě, ačkoli na tyto nepříjemné vzpomínky nelze zapomenout.

2.7 Přímé a nepřímé oběti trestných činů z nenávisti

Trestné činy z nenávisti jsou velmi nebezpečné, neboť se nedotýkají pouze přímé oběti, ale dokáží viktimizovat dokonce ve třech rovinách.

- a) **primární (bezprostřední) oběť** – tou je konkrétní oběť, jež se osobně stala přímým terčem útoku (osoba, jejíž majetek byl poničen např. grafity; osoba u níž došlo k fyzickému napadení, výhružným telefonátům). Právě u ní dochází k primární, resp. sekundární viktimizaci.

- b) **skupina obyvatel** – tím se myslí skutečný a celý terč nenávisti pachatele. Jde o skupinu osob, k níž oběť náleží, tuto celou skupinu chce pachatel svým jednáním zastrašit (většinou jde o skupiny cizinců, osoby jinak smýšlející, bezdomovci). Pachatelovo jednání má tedy pro skupinu značný symbolický charakter.

- c) **demokratický právní stát** – tyto trestné činy narušují pokojné soužití osob a vztahy mezi jednotlivými skupinami obyvatel, tím je destabilizovaná celá společnost a dochází i k narušení funkcí státu, od něhož se očekává zajištění bezpečného života (stát garantuje, že osoby nebudou ohrožovány, že budou mít nějaký zajištěný sociální standard).

3. Aktuální otázky trestných činů z nenávisti

3.1 Pachatelé trestných činů páchaných z nenávisti v ČR (jejich statistika, struktura)

V obecné rovině se o pachatelích trestných činů z nenávisti dá říci, že jde o osoby pocházející z narušeného sociálního prostředí, častokráté původem z neúplné rodiny, z rodiny s narušenými vazbami nebo i bez jakéhokoli sociálního zázemí. Jak ukazují statistické údaje, jde o osoby s poměrně nízkým věkovým průměrem, někdy i pod hranicí trestní odpovědnosti. Pocházejí převážně ze sociálně slabší vrstvy obyvatelstva, se základním dosaženým vzděláním a s nižšími příjmy. Pachatelé si často dodávají odvahy ke spáchání trestného činu pomocí alkoholu (např. v roce 2008 spáchalo trestný čin pod vlivem alkoholu 22,6% pachatelů). Mnohdy se také ke spáchání „nechají strhnout davem“ v rámci nějaké skupinové akce (koncerty pořádané extremistickými skupinami, násilí na stadionech, průvody a demonstrace). Ve větší skupině se pak útočníci cítí více neohroženě a snáze se nechají vyprovokovat ke spáchání trestného činu.

Skladba pachatelů trestných činů z nenávisti a extremistických trestných činů zůstává v České republice poměrně konsistentní. Velká většina osob páchajících tuto trestnou činnost patří do majoritní části obyvatelstva, z nichž se pak nejčastěji jedná o členy, sympatizanty nebo aktivisty radikálních extremistických hnutí. Méně je už pak případů, kdy je pachatelem jednatel bez zřetelné vazby na takovouto extremistickou skupinou. Na druhé straně je třeba zmínit, že existují i případy násilí ze strany minoritního obyvatelstva (kdy pachatelem byla osoba romské národnosti) na členy většinové společnosti.

Podle Strategie boje proti extremismu³⁹, jejíž první část kontinuálně navazuje na předchozí vládní zprávy o problematice extremismu na území České republiky, bylo v roce 2008, z celkového počtu 343 799 zjištěných trestných činů na našem území,

³⁹ *Strategie boje proti extremismu*, Ministerstvo vnitra ČR, odbor bezpečnostní politiky, PRAHA 2009, Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/vyrocní-zpravy-o-extremismu.aspx>>

zaevidováno 217 trestných činů s extremistickým podtextem, tj. 0,06% z celkového objemu zjištěné kriminality. V roce 2008 byl, ve srovnání s rokem 2007, zaznamenán nárůst zjištěných trestných činů s extremistickým podtextem o cca 10,7% (na rozdíl od r. 2007, kdy zde byl pokles v počtu spáchaných trestných činů o 21% ve srovnání s jemu předcházejícím rokem). Objasněno bylo 126 trestných činů, což je 58,1% a v souvislosti s nimi bylo stíháno 195 osob.

Následující tabulka ukazuje základní čísla týkající se trestných činů z nenávisti a jejich vývoj za poslední čtyři roky. Je doplněna i o aktuální statistiky z roku 2009. Tento rok však zatím není kompletně zpracován a některé údaje v době vypracování této práce nebyly zveřejněny.

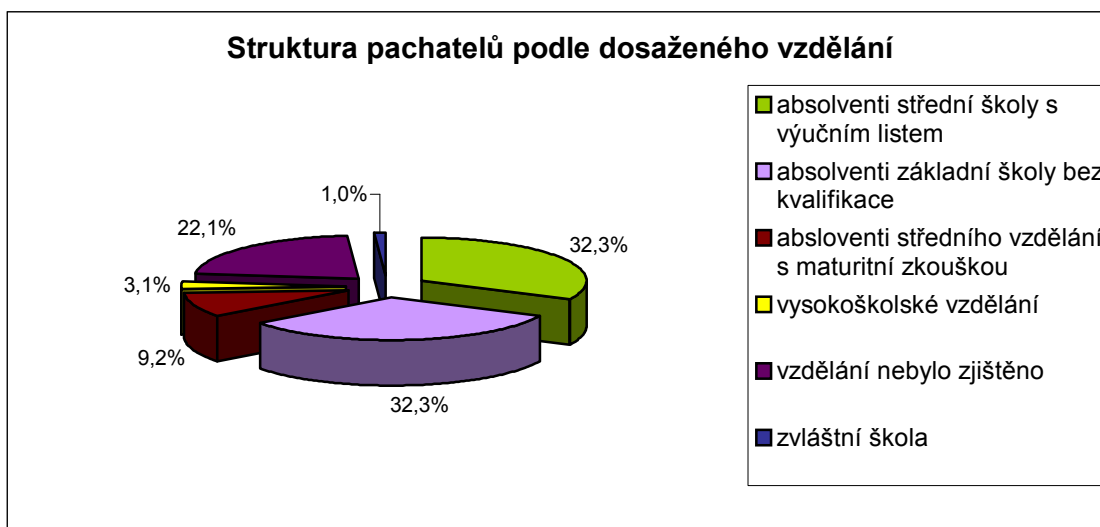
Rok	Zaevidováno	Podíl na celkové kriminalitě v %	Objasněno TČ	Stíháno osob
2006	248	0,07	196	242
2007	196	0,05	119	181
2008	217	0,06	126	195
2009	265	0,07	zatím neuveдено	293

Tabulka č. 2. Celkový počet trestných činů s extremistickým podtextem zaevidovaných na území ČR v letech 2006 - 2009 (dle Evidenčně statistického systému kriminality Policejního prezidia ČR – ESKK)

Největší počet spáchaných trestných činů v roce 2008 byl zaznamenán v Jihomoravském kraji (43 trestných činů, tj. 19,8%). V dalších třech krajích pak bylo zaznamenáno stejné množství spáchaných trestných činů (35 trestných činů, tj. 16,1%), a to v krajích Severomoravském, Severočeském a v hlavním městě Praze. Nejznatelnější nárůst této trestné činnosti byl zaevidován v kraji Severočeském, a to o cca 52,2%. Naopak nejnižší počet těchto trestných činů byl zaznamenán v kraji Západočeském a Jihočeském (oba okolo 5%). V roce 2009 bylo zaznamenáno nejvíce trestných činů v krajích Severomoravském, Jihomoravském, Severočeském a v hlavním městě Praze.

Struktura pachatelů podle dosaženého vzdělání

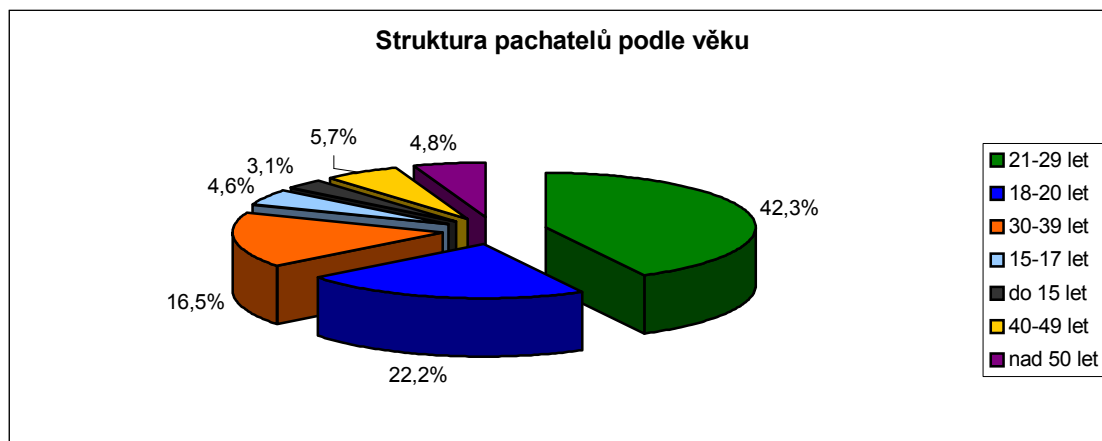
Skladba pachatelů extremistických trestných činů zůstává poměrně neměnná, stejně jako struktura jejich nejvyššího dosaženého vzdělání. V roce 2008 mezi pachateli znatelně převažovali absolventi střední školy s výučním listem – 63 osob (32,3%) a absolventi základní školy bez kvalifikace – 63 osob (32,3%). Pachatelů se středním vzděláním s maturitní zkouškou bylo 18 (9,2%) a se vzděláním vysokoškolským 6 (3,1%). Pachatelů – dětí a cizinců, u nichž nebylo zjištěno vzdělání bylo 43 (22,1%).



Obr. 5 - Graf struktury pachatelů podle dosaženého vzdělání

Struktura pachatelů podle věku

Skoro neměnná zůstala i věková skladba pachatelů. V roce 2008 mezi pachateli převažovaly osoby ve věku 21 – 29 let (82, tj. 42 %). Následovaly skupiny 18 – 20 let (43, tj. 22,1 %) a 30 – 39 let (32, tj. 16,4%). Shodný počet trestných činů vykazovaly věkové skupiny 40 - 49 let (11, tj. 5,6%) a osoby nad 50 let (11, tj. 5,6%). Nejméně pachatelů bylo mezi osobami ve věkových kategoriích do 15 let (6, tj. 3,1%) a ve věkovém rozmezí 15 – 17 let (9, tj. 4,6%).



Obr. 6 - Graf struktury pachatelů podle věku

Ze skladby pachatelů podle pohlaví je patrné, že tyto typy trestných činů jsou vesměs mužskou záležitostí, protože pachatelé – muži v roce 2008 jasně převažovali (93,4%), pachatelek - žen bylo pouze zbývajících 6,6 %. Pod vlivem alkoholu spáchalo trestný čin 44 osob, tj. 22,6% z celkového počtu pachatelů. Pachatelů – cizinců bylo 19, tj. 9,7%. Jednalo se o občany Slovenska (6), Polska (4), Ruska (1), Ukrajiny (1) a Spolkové republiky Německo (1).

3.1.1 Oběti trestných činů z nenávisti a nejzávažnější případy trestných činů z nenávisti v ČR z poslední doby

V České republice jsou již dlouhodobě nejčastějším terčem verbálních a fyzických útoků Romové, jakožto nenápadnější minorita. O poznání méně je útoků na cizince s tmavší barvou pleti či asiaty. Stejně tak není asi vysoký počet násilností z důvodu náboženství, jakými jsou například antiislámské či antisemitské útoky. Tyto skupiny, ale nejsou jedinými objekty, na něž se pachatelé zaměřují. Trnem v oku jim také bývají gayové, lesbičky a bezdomovci, které bezdůvodně napadají. V případě násilí na bezdomovcích je útok často veden až s překvapivou intenzitou a brutalitou.

Pro úplnost a lepší představu současné situace v ČR uvádím obvyklé skupiny obětí a závažnější případy extremistických útoků, které se staly na našem území v posledních letech. Nejčastěji byly zaznamenány případy verbálního a fyzického

napadání, k nimž docházelo hlavně v průběhu extremistických akcí, kdy toto napadání bylo mnohokrát doprovázeno i výhrůzkami fyzické likvidace.

Trestné činy s protiromským podtextem

České republice je často vyčítána ze strany nezávislých mezinárodních pozorovatelů i neziskových organizací laxní a nedostatečná politika v případě řešení otázky začleňování romské menšiny do majoritní části obyvatelstva. Na mezinárodním poli jsou zdůrazňovány především špatné možnosti ubytování Romů, zařazování romských dětí do speciálních škol a násilné sterilizace romských žen. V průzkumu mezinárodní organizace *Human Rights First* je poznamenáno, že *„Pravidelné a systematické zneužívání lidských práv u Romů jsou stupňována faktem, že protiromské projevy jsou pravidelnou součástí politických projevů v ČR. Protiromská prohlášení jsou poměrně standardní a často nezodpovězenou otázkou politického života v ČR. Často i představitelé státu, a to včetně ministrů, prezidenta či představitelé krajů činí často protiromská prohlášení a podílejí se na projevech, které snižují důstojnost Romských spoluobytel.“*⁴⁰

Sdružení Amnesty International, zvláště pak zdůrazňuje, že: *„Násilné incidenty, které jsou zaevidovány a jsou zaměřené na Romy, jsou páčány mladšími osobami s rasisticky extremistickými názory. A i když pachatelé opakují svoji trestnou činnost, tak dostávají nízké nebo podmíněné tresty.“*⁴¹

Thomas Hammarberg, komisař Rady Evropy pro Lidská práva naopak vyjádřil přesvědčení, že se zde prohlubuje zájem ze strany policie a státních zástupců na řešení extremistických činů motivované rasistickými pohnutkami. To by podle něho mělo vést obě instituce k tomu, aby *„byla častěji zahajována trestní stíhání a byly za tyto trestné činy byly udělovány tresty, které jsou přiměřené závažnosti těchto činů a zároveň, aby měly zastrašující účinky na případné budoucí pachatele.“*⁴²

⁴⁰ 2008 *Hate Crime Suvery*. Vydala organizace Human Rights First. Dostupná na WWW: <<http://www.humanrightsfirst.org/discrimination/pages.aspx?id=78>>s. 117

⁴¹ 2008 *Hate Crime Suvery*. Vydala organizace Human Rights First. Dostupná na WWW: <<http://www.humanrightsfirst.org/discrimination/pages.aspx?id=78>>s. 117

⁴² 2008 *Hate Crime Suvery*. Vydala organizace Human Rights First. Dostupná na WWW: <<http://www.humanrightsfirst.org/discrimination/pages.aspx?id=78>>s. 117

- Nejzávažnější trestný čin na území ČR z roku 2007 byl spáchán v Hodoníně dne 17. 5. 2007, když tři útočníci a členové skupiny skinheads nejprve slovně a poté i fyzicky napadli občana romského původu J.T. Svou oběť bili pěstmi do obličeje, poté ho srazili na zem, kopali do něho a rovněž byl udeřen teleskopickým obuškem. Nakonec jeden z pachatelů vzal plastovou láhev s nezjištěnou těkavou látkou a polil mu hlavu a ramena. Další z pachatelů mu poté zapalovačem zapálil na těle košili, která okamžitě vzplála a poškozený utrpěl těžká zranění, kterým dne 22.5.2007 podlehl.
- K brutálnímu útoku došlo v Ostravě, kde se dne 26.10. 2007 skupina sedmi příznivců hnutí skinheads předem domluvila a ještě téhož dne v nočních hodinách fyzicky napadla skupinu Romů před restaurací MD Club. Útočníci použili teleskopické obušky a „boxery“ a při následné rvačce byl jeden z Romů napaden nožem. Útok provázely výkřiky „*pojďte na ty černé huby, zabijeme je všechny*“.
- V roce 2009 došlo ke spáchání trestného činu vraždy ve stádiu pokusu. Stalo se tak ve Vítkově na Opavsku, kde byla do domu obývaného Romy vhozena zápalná láhev. Následný oheň zranil několik lidí a vážně ohrozil život dítěte. V souvislosti s útokem bylo zadrženo 12 osob, z toho 3 byly obviněny.

Trestné činy s antisemitským podtextem

Česká republika je tradičně velmi kladně hodnocena za odsuzování antisemitismu nejen veřejností, ale i politickými představiteli. K závažným útočným akcím s protizidovským zaměřením na našem území nedochází, a když, tak je to jev velmi zřídka. Nejčastějšími objekty útoků jsou majetek a židovská pietní místa (zvláště pak na hřbitovech, pomnicích).

Dále se vyskytují provokace v podobě průvodů, kdy v roce 2007 to byla např. plánovaná akce pravicových extremistů projít staré Židovské město v období výročí tzv. „Křišťálové noci“ (celá tato akce byla přísně monitorována a kontrolována Policií ČR a

v souvislosti se zajištěním veřejného pořádku bylo předvedeno celkem 114 osob). Útoky na fyzické osoby židovského vyznání jsou velmi řídké, což je také způsobeno tím, že se židé nijak vizuálně neliší od většinové společnosti. I přes to byl v roce 2008 zaznamenán přímý útok na představitele židovského vyznání. V souvislosti s antisemitismem se ale nejběžněji objevují verbální útoky na sportovních stadionech, nejčastěji pak na fotbalovém stadionu AC Sparta Praha. Její fanoušci pravidelně skandují hesla jako „*Jude Slavia*“ či „*Jude Raus*“, především pak při zápase se SK Slavií Praha.

- Tři pachatelé (ve věku 21, 23 a 23 let), neonacisté a členové ultrapravicové skupiny Národního odporu napadli dne 12.11.2008 v Židovském Městě v Praze dvaapadesátiletého izraelského rabína poté, co vyšel z kosher restaurace. Pachatelé na něho zaútočili nejprve verbálně (hlasitými nadávkami vůči jeho vyznání), poté ho kopali a následně uhodili dlažební kostkou. Pachatelé se po činu dali na útěk Maislovou ulicí, kde byli zadrženi Policií ČR. Tento útok je nevídaný v českých poměrech, a tak vyvolal ostrou reakci u Pražské židovské obce. A to také z důvodu, že se odehrál pouze jeden den po výročí Křišťálové noci.
- V lednu roku 2009 nasprejovala neznámá osoba na Zadní synagogu v Třebíči hanlivý nápis „*Vraťte Gazu vrazi dětí*“. Ačkoli policejní experti vyloučili, že by byl nápis rasistický, tak někteří představitelé Židovské obce jej chápou jako projev antisemitismu.
- V roce 2007 při živém televizním vysílání zápasu AC Sparta Praha a SK Slavií Praha začali fanoušci skandovat „*Jude Slavia*“. Načež Česká televize, která



(Obr. 7 - nápis Jude Slavia)

přímý přenos vysílala, vypnula zvukové mikrofony, aby je nemohli slyšet diváci u televizních obrazovek. Česká televize dokonce vyhlásila, že

odmítá vysílat televizní zápasy AC Sparta Praha do doby, pokud podobné násilnosti neustanou.

Trestné činy s antiislámským podtextem

Na území České republiky nejsou časté ani trestné činy s antiislámským podtextem, ale jak tvrdí předseda Muslimské obce Muneeb Hassan Alrawi netolerance a násilí vůči muslimům žijících v ČR během posledních let vzrostla. Z takového stavu obviňuje i politiky, různé zájmové skupiny a média. Dokonce prohlásil: „*Bojíme se dne, kdy ostrá kampaň proti Islámu a muslimům vyústí ve fyzické útoky, které vytvoří atmosféru strachu a nestability ve společnosti.*“⁴³ V současnosti se vyskytují jen útoky na mešity nebo verbální napadání muslimských žen, které jsou snadno odlišitelné díky nošení tradičního muslimského šátku hidžábu.

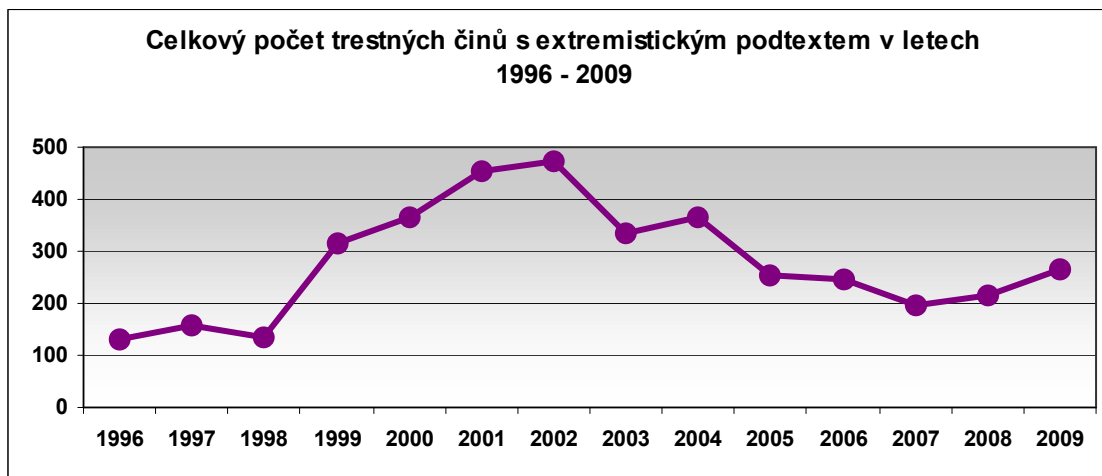
- V říjnu v roce 2008 se objevily první protiislámské nápisy na mešitě v Brně, kdy neznámý pachatel nasprejoval na zeď STOP-ISLAM a NE.
- Opět v roce 2009 vyvěsil neznámý pachatel na pražskou mešitu v Praze-Kyjích prasečí hlavu. Jelikož muslimové považují prase za nečisté zvíře, je pro ně pověšení prasečí hlavy považováno za hanobení a zneuctění. Na vratech u mešity bylo napsáno dvakrát „NE ISLÁMU“.

3.1.2 Vývoj skladby a statistiky spáchaných trestných činů z nenávisti

Jak bylo již řečeno, počet trestných činů s extremistickým podtextem není vysoký. V historii zatím tvořil vždy maximálně jen 0,1%, a to v letech 2001 a 2002, kdy nastal vrchol v počtu trestných činů s nenávistným podtextem. Tento nárůst je však z velké části způsoben zkvalitněním policejní práce, schopností vyhledat a identifikovat tyto trestné činy. Od roku 2003 až do roku 2007 (s výjimkou v roce 2004) vykazovala

⁴³ 2008 *Hate Crime Suvery*. Vydala organizace Human Rights First. Dostupná na WWW: <<http://www.humanrightsfirst.org/discrimination/pages.aspx?id=78>>s. 71

tato trestná činnost klesající tendence. V letech 2008 a 2009 byl opět zaznamenán stoupající trend.



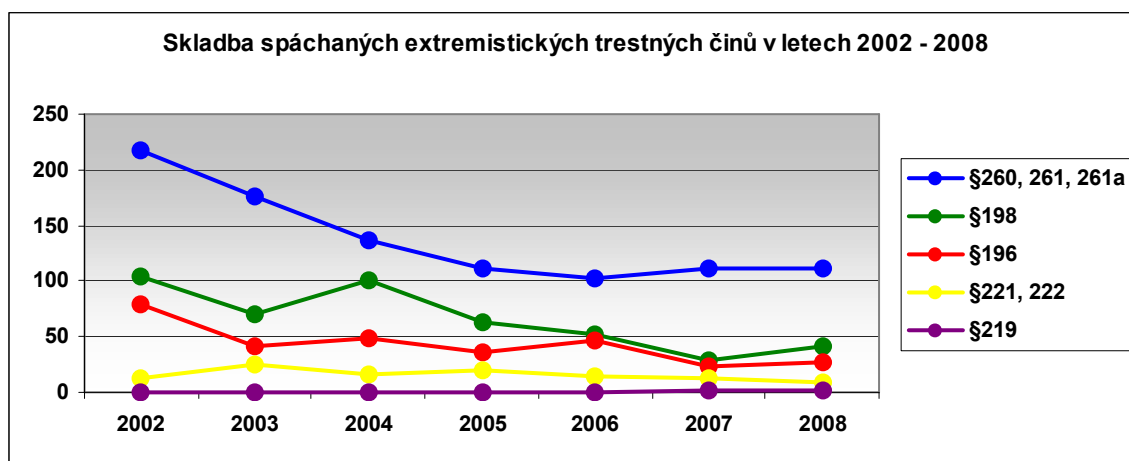
Obr. č. 8 – Graf celkových počtů trestných činů s extremistickým podtextem v letech 1996 - 2009

Zajímavá je proto i struktura ukazující, které trestné činy jsou páchany nejčastěji. Dlouhodobě převládají trestné činy podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka (§260, §261 a §261a TZ). Těch se pachatelé nejčastěji dopouštějí nošením nášivek a oblečení se symbolickými znaky, hajlováním nebo tetováním na těle. Následuje porušování §198 TZ – hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení. Na třetím místě v nejčastějším výskytu jsou trestné činy násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci dle §196 TZ.

Pro celé sledované období je charakteristické, že počet trestných činů ublížení na zdraví (§221 a §222 TZ) je poměrně nízký. Statistiky v počtu spáchaných vraž se liší, ale podle výročních zpráv o extremismu nebyl v letech 2002 – 2006 spáchán žádný trestný čin vraždy s rasistickým motivem (či trestný čin ublížení na zdraví s následkem smrti s rasistickým motivem). V letech 2007 a 2008 byly spáchány dvě vraždy s rasovým podtextem a v loňském roce byla spáchána vražda ve formě pokusu (vražda z r. 2007 a pokus vraždy z r. 2009 viz. 3.1.1).

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
§260, 261, 261a	218	177	137	111	103	112	111
§198	105	71	101	63	52	28	41
§196	80	41	48	36	46	23	27
§221, 222	12	26	17	20	15	12	9
§219	0	0	0	0	0	1	1

Tabulka č. 3 – Počet a vývoj trestných činů v letech 2002-2008



Obr. č. 9 – Graf skladby spáchaných extremistických trestných činů v letech 2002 - 2008

3.1.3 Nejzávažnější případy trestných činů z nenávisti v ČR po roce 1990

Je třeba podotknout, že celkový počet mrtvých zapříčiněný trestnými činy z nenávisti se nedá s přesností určit. Ale podle některých zdrojů bylo za posledních dvacet let na našem území usmrceno nejméně 23 osob z nenávistných pohnutek⁴⁴ (u 75% případů to bylo z důvodu rasové nenávisti).

Ačkoli útoky na zdraví a život nejsou podle statistik tak časté, skrývají se za nimi osudy, které mají sílu měnit společnost a v médiích jsou připomínány i u nových incidentů. Stávají se z nich milníky a ani po letech na sebe nedávají zapomenout. Proto bych zde ráda uvedla aspoň pár nejznámějších případů vyšetřovaných na našem území.

⁴⁴ Jan Charvát, audio nahrávka z konference „Oběti hate crime – evropské zkušenosti“, pořádaná Českým helsinským výborem, ze dne 6. 11. 2008 v Praze

První případ zaznamenaného útoku pro barvu pleti, jenž skončil smrtí se udál v Plzni v roce 1990. Tehdy byl při útoku skinheadů ubodán k smrti turecký občan, kterého si útočníci spletli s Romem.

V následujícím roce byly zaevidovány další případy, jež přinesly hned čtyři lidské oběti. Jednou z nich byl i šestiletý romský chlapec, který byl brutálně zavražděn opilým neonacistickým skinheadem Petrem Krnačem, který chlapce napadl v parku. Poté ho přenesl do prázdného objektu, škrtil eklektickým kabelem a střepem ho pořezal na břichu. Následně se ještě pokusil zapálit dům s romskými obyvateli.

Nejčernějším rokem co do počtu obětí se stal rok 1993, kdy bylo usmrceno 7 lidí. Mediálně nejznámější je případ sedmnáctiletého Tibora Danihela z Písku, jenž byl spolu s třemi dalšími Romy zahrán po útoku skinheadů do řeky Otavy. Podle svědectví po nich útočníci házeli kameny a bránili jim vylézt z vody. Snažili se také zamezit ostatním občanům, aby Romům pomohli. Tibor Danihel nakonec v řece Otavě utonul. Tato akce je výjimečná tím, že nevycházela ze spontánní situace, ale byla dlouhodobě plánovaná. Nakonec bylo chyceno 17 útočníků, z nichž byla velká většina osvobozena a tři hlavní aktéři byli až v roce 1998 odsouzeni za rasově motivovanou vraždu k nepodmíněným trestům ve výši do 8 let.

Další rasově motivovaná vražda se stala v květnu v roce 1995 ve Žďáru nad Sázavou, kde skupina tří skinheadů přepadla a ve vlastním domě zbilá baseballovou pálkou Tibora Berkiho, občana romského původu. Ten podlehl četným zraněním a umřel na krvácení do mozku.

V roce 1997 se byli v Praze u vysokoškolských kolejí přepadeni dva súdánské studenti. Zatímco jeden byl pouze zraněn, druhý student Hassan E. Abdelradi podlehl zraněním poté, co byl dvakrát bodnut nožem do břicha.

O rok později došlo k dalším třem úmrtím. V únoru 1998 ve Vrchlábí, kdy byla napadnuta nejprve slovně, a pak také i fyzicky Romka Helena Bihárová. Útočníci ji zkopali do řeky Labe a nechali utonout. Druhý případ z téhož roku se stal v Orlové-

Lutyni, kde byla v restauraci napadena skupina Romů. Ta se raději vydala na útěk, ale pronásledující skinheadi dostihli Roma Milana Lacka, kterého napadli údery a kopy. Milan Lacko pak zůstal bezvládně ležet v silnici a o několik minut později přejel autem.

V roce 2001 byl na diskotéce ve Svitavách ubodán třicetiletý Rom Ota Absolon. Pachatel útoku Vlastimil Pechanec se otevřeně hlásil k hnutí skinheads a v minulosti byl již trestán za výtržnictví a podporu a propagaci hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů. Soud mu uložil trest 17 let nepodmíněně.

3.2 Právní rámec boje proti trestným činům z nenávisti a jejich monitoring

Extremismus a trestné činy z nenávisti budou vždy součástí naší společnosti. Patří sem stejně jako strach a nevědomost, ze kterých vyvěrají, a proto si žádný stát nemůže klást za cíl je zcela vymýtit. To ale neznamená, že se s těmito fenomény nedá bojovat. A tento boj je vyhlášen jak ze strany vládních, tak i ze strany mnohých nevládních organizací.

Především je třeba, aby stát vymezil extremismu mantinely pomocí zákonů, které se tak stávají preventivním opatřením na ochranu demokratických principů státu. Zákonným opatřením se nemyslí pouze trestněprávní normy, výčet trestných činů a následných sankcí. Extremismus napadá podstatu a smysl základních lidských práv a svobod, proto je nezbytné nejprve upravit ústavněprávní rámec práv a svobod. Z tohoto důvodu jsou v ústavních a prováděcích zákonech stanoveny práva svobody projevu, svobody sdružování a shromažďování a podmínky, za kterých je možné je omezit.

V případě, že pachatele potencionální tresty neodradí a spáchá jeden z trestných činů s extremistickým podtextem, musí nastoupit represivní oblast práva a individuální sankce. Taková sankce pak dopadá pouze na osobu pachatele. A dle druhu spáchaného trestného činu nebo přestupku se použijí právní předpisy trestního či správního práva. Ani soukromoprávní oblast zde není úplně opomenuta, podle občanského práva se postupuje při ochraně osobnosti nebo při odškodnění poškozeného. V případě, že poruší zákon politická strana či politické hnutí, které jsou právními osobami, může dojít

k uplatnění jedné z kolektivních sankcí – pozastavení činnosti nebo zrušení (když soud rozhodne o jejich rozpuštění) polické strany či politického hnutí. Je třeba zdůraznit, že žádná politická strana či hnutí si nesmí zřizovat své ozbrojené složky.

Ačkoli právo a zákon jsou mocné zbraně, nemohou se stavět do role všeobecného ochránce společnosti. Sice ochrana by bez nich nemohla vůbec fungovat, ale samy o sobě nestačí. Musí být doplněny i o další aktivity, které napomáhají předcházet trestným činům z nenávisti – např. jejich důsledný monitoring. Ačkoli by se mohlo zdát, že monitoring je pouhé statistické zaznamenávání údajů o trestných činech, má velký vliv na budoucí koncepci politiky státu v boji proti extremistickému násilí. A pomocí získaných údajů se pak mohou sestavovat a konkrétně zaměřovat různé vzdělávací a preventivní programy.

Vzhledem k tomu, že tento druh kriminality patří do kategorie nejnebezpečnějších trestných činů, je na jejich důsledný monitoring kladen velký důraz. Proto se státní orgány i nevládní organizace snaží zaznamenávat počet a vývoj těchto trestných činů. Dohled nad sesbíranými daty koná i *Agentura Evropské unie pro základní práva (FRA)*. Ta je pověřena mimo jiné i tříděním a hodnocením jednotlivých států podle kvality oficiálních dat o spáchaných extremistických trestných činech do čtyř stupňů. Česká republika je ohodnocena stupněm „dobrý“ a zařazena na druhý stupeň v kvalitě sbíraných dat. Je třeba podotknout, že je na tom lépe než více jak polovina států v EU.

3.2.1 Vládní koncepce v boji proti extremismu

Problematice extremistických projevů se vláda ČR věnuje systematicky už od roku 1993. Tehdy také vznikl vládní dokument „*Interetnické konflikty*“, na základě kterého se pak formuje vládní politika k etnickým menšinám. Pro efektivnější boj s tímto problémem vznikají různé poradní orgány vlády – Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity, Rada vlády pro národnostní menšiny, Rada vlády pro lidská práva a Zmocněnec pro lidská práva.

Ministerstvo, které má už od svého počátku ve své působnosti boj s extremismem a rasově motivovanými trestnými činy je Ministerstvo vnitra ČR. To už v roce 1991, díky množícím se případům rasisticky motivovaným trestným činům, vydává svůj „*Metodický pokyn ke sjednocení postupu policistů České republiky při plnění úkolů k ochraně bezpečnosti osob a majetku před protiprávním jednáním extremistických skupin a hnutí*“. I přes tyto metodické pokyny byly postupy Policie ČR velmi roztráštěné, a tak se o čtyři roky později vydává ministerské nařízení, které má důrazněji sjednotit postup policie při postihování těchto trestných činů. Na základě usnesení vlády musí Ministerstvo vnitra od roku 1997 každoročně podávat zprávu o stavu extremismu na našem území (obsahuje informace o vývoji na extremistické scéně, extremistických aktivitách a jejich bezpečnostní rizika). V současnosti je tato zpráva součástí dokumentu „*Strategie v boji proti extremismu*“.

Ministerstvo také vytváří různá preventivní opatření v boji proti extremismu. V rámci policejní filosofie „pomáhat a chránit“ se před samotnou represí upřednostňuje využívání tzv. Antikonfliktních týmu. Ty mají za cíl pomocí vhodné komunikace přecházet agresivnímu jednání (především v případech, kde hrozí střety s policií – demonstrace, násilí na stadionech).

Dalším ministerským opatřením (ve spolupráci s nevládními organizacemi Člověk v tísni a Asi-milování) je preventivní program „*Dovedu to pochopit – Hrozby neonacismu*“, který se zaměřuje na protixtremistickou výchovu na školách.

V dnešní době je Ministerstvo vnitra ČR, resp. její odbor bezpečnostní politiky hlavní institucí, která stanoví dlouhodobé i střednědobé cíle v boji proti extremismu a iniciuje vnitroresortní opatření. Plní funkci výkonného sekretariátu Mezirezortní komise pro boj s extremismem, rasismem a xenofobií, ježto je poradním orgánem Ministerstva vnitra a je hlavním zázemím při kontaktu s *European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia* – EUMC⁴⁵. Jako svůj poradní orgán využívá ministerstvo „*Komisi pro boj s extremismem, rasismem a xenofobií*“.

⁴⁵ Múka O., Krutina M., Rameš F., Špaček J., Kriminalita motivovaná nenávisť ve světle právních a faktických opatřeních v ČR, Český helsinský výbor, 2008, s. 14

3.2.2 Strategie boje proti extremismu z roku 2009

V rámci Ministerstva vnitra ČR je pověřen problematikou extremismu odbor bezpečností politiky, neboť je extremismus díky radikalizaci, internacionalizaci a profesionalizaci extremistů zařazen mezi tzv. bezpečnostní hrozby. Tento odbor začal v roce 2008 vytvářet „Strategii boje proti extremismu“ (dále jen strategie), ta byla o rok později předložena vládě a dne 5. 4. 2009 schválena. K tomu byl dne 1. 6. 2009 zřízen útvar „*Task Force ministerstva vnitra pro boj s extremismem*“, který má zaštit'ovat plnění úkolů stanovených ve strategii, přinášet nové podněty k diskusi a nalézat koncepční řešení. Následně byly vytvořeny pracovní skupiny *Task Force A* (policejné zpravodajská), *Task Force B* (právní) a *Task Force C* (pro spolupráci s partnerskými resorty a nevládními organizacemi).

Strategie v boji proti extremismu má poskytnout návod na snížení možných rizik, které v současnosti představují extremistické politické strany a hnutí. Opírá se přitom o 5 základních pilířů, kterými jsou:

I. Komunikace

Cílem je pomocí komunikace bojovat proti propagandě vytvářené extremisty. Má pomoci veřejnosti zprostředkovat informace a vysvětlit, kdo jsou extremisté a jaké jsou jejich cíle. Zároveň má ubezpečit veřejnost o tom, že bezpečnostní složky bojují na správné straně a vybudovat k nim ze strany veřejnosti respekt a důvěru. Záměrem je také získat zpětnou vazbu od veřejnosti a provést celospolečenské zmapování názorů veřejnosti na extremistické skupiny a jejich myšlenky (má být realizováno v roce 2010). Bude zde snaha potírat webové stránky s nelegálním obsahem a podnikat opatření k jejich stažení.

II. Vzdělávání a poučení

Základní myšlenka tohoto pilíře je, že vzdělaný jedinec dokáže kriticky uvažovat, čelit tak nebezpečným totalitářským myšlenkám a naopak, že bude s to ocenit výhody demokratického politického systému. Tato osvěta by měla probíhat za pomoci pedagogických pracovníků v rámci školní výuky. Proto je nezbytné se nejprve zaměřit

na dozdělení takových pracovníků v oblasti výchovy proti extremismu, rasismu a xenofobii. Vedle toho je nezbytné doplnit školy o další výukové materiály.

III. Jednotná protiextremistická platforma

Podle tohoto pilíře je do boje proti extremismu nutné zapojit i jiné subjekty, než jenom Ministerstvo vnitra ČR. Je nutná aktivní spolupráce s dalšími ministerstvy, městy, obcemi, akademickou obcí a nevládními organizacemi. Pro města a obce je nezbytné, aby byl vypracován manuál pro shromažďování, analýza stávajícího shromažďovacího zákona a kalendář rizikových dnů.

IV. Profesionalizace

Zde se klade za cíl připravit a dozdělat odborníky, kteří v praxi budou nuceni s extremismem bojovat (policisté, policejní specialisté, justiční pracovníci). Je třeba jim poskytnout dostatečnou erudici v oboru za pomoci odborných školení. Zároveň je třeba zamezit infiltraci nebezpečných osob do armády a bezpečnostních sborů, kdy by mohlo být získané know-how zneužito druhou stranou.

V. Efektivní postih pachatelů

Případné pachatele je potřeba trestat nekompromisně za pomoci všech dostupných prostředků a mechanismů. Cílem zde není všeobecně zvýšit represi, ale tvrdý postih vůči všem pachatelům, kteří porušili zákon. Proto je nezbytné, aby byla vytvořena vhodnější metodika vyšetřování extremistických trestných činů.

3.2.3 Nevládní aktivity v boji proti trestným činům z nenávisti; česko – lotyšský projekt v oblasti hate crime

Cesta ochrany nevede jen skrze paragrafy a ministerskou strategií. Vedle vládních koncepcí je třeba zdůraznit, že existují i nevládní organizace zabývající se problematikou této trestné činnosti. Takové instituce jsou v boji proti extremismu a trestným činům z nenávisti nezbytné a často vyplňují mezery, kterým sám stát nedovede zabránit. Často přináší své projekty a publikace, kterými upozorňují na nové trendy nebo chyby v legislativě. Je třeba podotknout, že tyto organizace často bývají úzce

spjaty s praxí, zabývají se monitoringem, ale také spolupracují s oběťmi, které se jim svěřují mnohdy častěji než státním institucím. Z těchto institucí je třeba zmínit Amnesty International, Člověk v tísni, Romea, o.s, Nadace Tolerance a ZŠvůle práva.

Poměrně novou organizací, která se specializuje výhradně na trestné činy z nenávisti je *In IUSTITIA, o.s.* Ta nejen, že osvětluje problematiku trestných činů z nenávisti široké veřejnosti, ale hlavně poskytuje bezplatné právní informace a pomoc obětem těchto trestných činů. Unikátní na jejich internetových stránkách je poradna „Justýna“, která umožňuje poškozenému vyplnit podrobný formulář o spáchaném trestném činu. Po vyplnění tohoto formuláře pak probíhá řešení případu a je poškozenému navrhována individuální pomoc. Tato občanská společnost se spolu s dalšími podílela na vytvoření vzdělávací brožury „*Nezvaní hosté*“. Což je to příručka, pomoci níž mají města a obce lépe pochopit danou problematiku a vhodněji rozhodovat o případném zákazu veřejných akcí.

Další českou nevládní a neziskovou organizací, která se zaměřuje i na trestné činy z nenávisti je *Český helsinský výbor*. Pořádá projekty proti rasismu a nesnášenlivosti. Poslední dobou to byly menší projekty „*Hate crime – zapomenuté oběti*“, „*Nedívej se černobíle*“ a osvětová kampaň „*Viš, co nosíš?*“.

Rozsáhlejším mezinárodním projektem realizovaným *Českým helsinským výborem* v mezinárodní spolupráci s lotyšskou organizací *Latvian Centre for Human Rights* se stal projekt „*Boj s nenávistně motivovanými trestnými činy: Legislativa, policejní praxe a role nevládních organizací*“. Ten byl odstartován v prosinci roku 2006 a trval do konce roku 2008. Celý byl financován Evropskou unií v rámci projektu „*Akce na podporu občanské společnosti za rok 2005 v členských státech, které přistoupily k Evropské unii dne 1.května 2004*“.

Projekt byl v začátečních fázích zaměřen na výměnu informací a zkušeností s bojem proti nenávistným trestným činům. Takové informace si vzájemně vyměnily nejen česká a lotyšská strana, ale své zkušenosti poskytly i hostující země na tomto projektu, kterými byli Německo, Nizozemí a Velká Británie. Takto získané poznatky

pak byly prezentovány na národních seminářích a mezinárodních konferencích. Dále byla věnována pozornost i vývoji legislativy v tomto odvětví.

Cílem projektu nebyla pouhá výměna informací a poznatků z praxe, ale také organizovaná setkání expertů (z řad policie, nezávislých expertů, akademiků) z různých zemí Evropy a obsáhlá analýza daného problému. Výstupem z tohoto projektu byly dvě publikace pro každou zemi. První brožura v rámci České republiky byla nazvána „*Kriminalita motivovaná nenávistí ve světle právních a faktických opatření v ČR*“ a je věnovaná především legislativnímu vývoji, shrnutí monitoringu a současné situace u nás. Druhá publikace „*Oběti trestné činnosti z předsudku nenávisti v ČR*“ se pak věnuje především obětem tohoto fenoménu.

Přínos takového nevládního projektu (a jemu podobných) spatřuji v prohloubení vzájemné spolupráce, přínosu cenných informací a taktéž otevření tohoto problému laické veřejnosti, jelikož části výstupů z konferencí a některé publikace jsou volně přístupné na internetových stránkách. Tím se naplňuje i jedna ze základních představ o tomto projektu, kdy se organizace společně snaží nejen zvýšit povědomí společnosti o fenoménu nenávisti, ale také zvýšit obranyschopnost potenciálních obětí.

Závěr

Jak bylo již bylo zmíněno, extremismus a trestné činy z nenávisti jsou přetrvávající černou ovčí v rodině demokracie. Proto je nezbytné, aby se lidé naučili žít v jedné společnosti s těmi, kterým taková nenávist není cizí. A zároveň, aby si zvykli na skutečnost, že ti, co jsou netolerantní vůči svému okolí, musí být sami v mezích zákona tolerováni. Na druhou stranu nelze násilí jen mlčky přihlížet. Extremistům je třeba ukázat, že demokracie bude chráněna a každé překročení zákona vedoucí k ohrožené právního státu se bude důsledně trestat. I přes to však, maximální právní regulace a represe nejsou řešením tohoto problému. Je třeba politiku proti extremismu pečlivě vybalancovat tak, aby tolerance nepřecházela v lhostejnost a tresty se nestávaly pouze šikanózní odplatou.

Je potřeba, abychom se uměli k tomuto problému správně postavit. Řešení totiž nevede jenom cestou správně nastavených paragrafů, ale především skrze dostatečné vzdělání, informovanost a osvětu. Je proto bezpodmínečně nutné pracovat s žáky a mládeží. Učit je, aby si pod pojmem „extremismus“ nepředstavili jenom pár holých hlav, ale aby byli schopni vidět i dál a představit si následky extremismu. Vyučovací materiály by měly být zaměřeny nejen na aktuální problémy, ale měly by i posilovat historické vzdělání. Protože stále platí, že kdo nezná svoji historii, je odsouzen ji znovu prožít.

Jsou to právě mladé osoby a mladiství bez dostatečného vzdělání, kteří podlehnou laciným „řešením“, které jim extremistické strany a hnutí nabízejí. Z tohoto důvodu je třeba zaměřit různé preventivní vzdělávací programy zvláště na skupinu mladistvých, aby se příští generace nenechaly přesvědčit, že závadný charakter člověka je zakódován v barvě pleti, náboženském vyznání nebo politickém přesvědčení.

Vedle toho je nezbytné pracovat i se samotnými menšinami, které jsou přímo ohrožené. Musí se posilovat pozitivní postoj veřejnosti k minoritám a poskytovat výraznější pomoc pro jejich začlenění se do společnosti. Jinak se bude toto dlouhodobé násilí hluboce podepisovat na těchto skupinách. Nebudou cítit dostatečnou podporu ze

strany státu a budou žít ve strachu, nedůvěře a deprivaci. Následné nízké sebevědomí minoritních skupin jim pak zamezuje plnohodnotně užívat svoji existenci.

Mám pocit, že současná česká společnost vnímá rasismus a trestné činy z nenávisti pouze jako problém majoritní většina versus Romové. Domnívám se, že může být jen otázkou času, kdy se to změní. Díky stále silné přistěhovalecké vlně do Evropy tak nemusíme být daleko od chvíle, kdy začnou někomu víc a víc vadit burky, hidžáby a mešity.

Použitá literatura

Odborné publikace a články

- ALTSCHILLER, D. *Hate crimes: A reference Handbook, Second Edition*. ABC – CLIO's Contemporary World Issues Series. 2005. 247 s. ISBN: 1-85109-624-8.
- CONKLIN, J. E. *Criminology. 6th edition*. Boston. Allyn and Bacon. 1998. 626 s. ISBN: 0-205-26478-6.
- ČERNÝ, P. *Politický extremismus a právo*. Praha. Eurolex Bohemia, s.r.o. 2005. 207 s. ISBN: 80-86861-86-4.
- ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2004. 431 s. ISBN: 80-86473-86-4.
- ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠKOVÁ, P. A KOL., *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha. Grada. 2007. 191 s. ISBN: 978-80-247-2014-2.
- DANICS, Š. *Extremismus*. Praha. Triton. 2003. 62s. ISBN: 80-7254-454-3.
- DEMJANČUK, N. *Vzdělání a extremismus*. Praha. Epoque. 2005. 133 s. ISBN: 80-86328-83-X.
- HALL, N. *Hate crime. Crime and society series*. Portland. William Publishing, 2005. 268 s. ISBN- 10 1-84392-130-8 paperback.
- HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisti*. Praha. ASPI - Wolters Kluwer, 2007. 260 s. ISBN: 978-80-7357-311-9.
- CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha. Linde. 2001. 172 s. ISBN: 80-7201-265-7.
- INSTITUT PRO KRIMINOLOGI A SOCIÁLNÍ PREVENCI, *Extremismus mládeže v České republice*. Praha. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1996. 123 s. ISBN: 80-86008-31-2.
- KAISER, G. *Kriminologie: Úvod do základů*. 1. vydání. Praha. C. H. Beck. 1994. 268 s. ISBN: 80-7179-002-8.
- KOSEK, J. *Člověk je tvor (ne)společenský. Kapitoly ze sociální psychologie*. Praha. Agro a Dokořán. 2004. 253 s. ISBN: 80-86569-85-3.

- KOTLÁN, P. *Demokracie ve stínu : extremismus, terorismus, fašismus, komunismus*. Ostrava. Institut vzdělávání Sokrates. 2003. 173 s. ISBN: 80-86572-07-2.
- MAREŠ, M. *Etnické menšiny a česká politika : analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1998*. Brno. Centrum pro studium demokracie a kultury. 2004. 139 s. ISBN: 80-7325-050-0.
- MUSIL, J. A KOL. *Kriminalistika*. Praha. Beck. 2004. 583 s. ISBN: 80-7179-878-9.
- NOVOTNÝ, O. A KOL. *Trestní právo hmotné. 1, Obecná část. Páté vydání*. Praha. ASPI - Wolters Kluwer. 2007. 555 s. ISBN: 978-80-7357-261-7.
- NOVOTNÝ, O. A KOL. *Trestní právo hmotné. 2, Zvláštní část. Páté vydání*. Praha. ASPI - Wolters Kluwer. 2007. 479 s. ISBN: 978-80-7357-259-4.
- PLECITÝ, V., DANICS, Š., PORADA, V. *Extremismus jeho kořeny, projevy a východiska řešení (Sborník mezinárodní konference konané na Policejní akademii ČR v Praze ve dnech 26.- 28.11.2001)*. Praha. Policejní akademie České republiky. 2001. 270 s. ISBN: 80-7251-088-6.
- REID, S. T. *Crime and Criminology. 9th edition*. Boston. McGraw-Hill. 2000. 491 s. ISBN: 0-07-228604-0.

Internetové knihy

- JACOBS, J.B., POTTER, K. *Hate crimes : Criminal Law & Identity Politics*. New York. Oxford University Press. 1998. 215 s. Dostupná na WWW: <<http://books.google.cz/books?id=lweHT1iPB7oC&printsec=frontcover&dq=jacobs+potter&cd=1#v=onepage&q&f=false>>
- GERSTENFELD, P. B., *Hate crimes - Causes, Controls and Controversies*. United States. Sage Publications, Inc. 2004. 295 s. Dostupná na WWW: <http://books.google.cz/books?id=sJ7OkVzwVMEC&printsec=frontcover&dq=jacobs+potter&source=gbs_similarbooks_s&cad=1#v=onepage&q=jacobs%20potter&f=false>
- BOECKAMANN, R. J., TURPIN - PERTOSINO, C. *Understanding of the harm of hate crime*. Journal of Social Issues. 2002. No. 58 (2). Dostupná na WWW: <http://books.google.cz/books?id=yumBz_yZK9QC&printsec=frontcover&dq=jacobs+potter&source=gbs_similarbooks_s&cad=1#v=onepage&q=jacobs%20potter&f=false>

- PERRY, B. *Hate and Biased Crime*. New York. Routledge. 2003. Dostupná na WWW: <<http://books.google.cz/books?id=zLtnNmAt9dwC&pg=PA24&dq=hamm+hate+crime&lr=&cd=4#v=onepage&q=hamm%20hate%20crime&f=false>>

Publikace Ministerstva vnitra ČR

- *Zpráva o postupu státních orgánů při postihu trestných činů motivovaných rasismem a xenofobií (1997)*. Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/extremis/zprava/zprava.html>>
- *Zpráva o postupu státních orgánů při postihu trestných činů motivovaných rasismem a xenofobií nebo páchaných příznivci extremistických skupin a o aktivitách extremistických uskupení na území České republiky v roce 1998*. Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/extremis/1998/obsah.html>>
- *Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 1999 (ve srovnání s rokem 1998)*. Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/extremis/1999/index.html>>
- *Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2000*. Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/extremis/2000/index.html>>
- *Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2001*. Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/extremis/2001/index.html>>
- *Zpráva o problematice extremismu 2002*. Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/vyrocnizpravyoextremismu.aspx>>
- *Zpráva o problematice extremismu 2003*. Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/vyrocnizpravyoextremismu.aspx>>
- *Zpráva o problematice extremismu 2004*. Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/vyrocnizpravyoextremismu.aspx>>
- *Zpráva o problematice extremismu 2005*. Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/vyrocnizpravyoextremismu.aspx>>

- *Zpráva o problematice extremismu 2006.* Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/vyrocnizpravy-o-extremismu.aspx>>
- *Zpráva o problematice extremismu 2007.* Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/vyrocnizpravy-o-extremismu.aspx>>
- *Strategie boje proti extremismu 2008.* Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/vyrocnizpravy-o-extremismu.aspx>>
- *Problematika extremismu na území ČR v roce 2009.* Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnost-a-prevence-bezpecnostnihrozby.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>>
- *Stanovisko k výkladu skutkových podstat trestných činu páchaných pravicovými extremisty a problémům souvisejícím s jejich dokazováním.* Dostupná na internetových stránkách WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/extremismus_stanovisko.pdf>

Vládní publikace

- *Přístup vlády ČR k integraci Romů.* 30.11. 2008. Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/ministri-pri-uradu-vlady/michael-kocab/news/pristup-vlady-cr-k-integraci-romu-51600/>>
- *Nová strategie boje proti „nenávisným“ akcím.* Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/ministri-pri-uradu-vlady/michael-kocab/tz/164--nezvani-hoste-nova-strategie-boje-proti-nenavistnym-akcim-65381/>>
- *Interetnické konflikty jako důsledek rasové nevraždivosti.* Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Markéta Štěchová. Dostupná na WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/266.pdf>>
- *Legislativa – trestné činy související s problematikou extremismu.* Internetový portál Ministerstva vnitra ČR. Čerpáno dne 18.2.2009. Dostupný na internetových stránkách WWW: <http://web.mvcr.cz/archiv2008/souteze/2006/sod/extremismus/9_legislativa.pdf>

Publikace nevládních organizací

- *2008 Hate Crime Suvery*. Vydala organizace Human Rights First. Dostupná na WWW: <<http://www.humanrightsfirst.org/discrimination/pages.aspx?id=78>>
- *2007 Hate Crime Survey and 2007 Report Card*. Vydala organizace Human Rights First. Dostupná na WWW: <<http://www.humanrightsfirst.org/discrimination/pages.aspx?id=78>>
- *Country Panorama*. Vydala organizace Human Rights First. Dostupná na WWW: <<http://www.humanrightsfirst.org/pdf/fd/08/fd-080924-panorama-web.pdf>>
- *Hate crimes in the OSCE region - incidents and responses*. Annual Report for 2008. Vydala organizace OSCE. Dostupná na WWW: <http://www.osce.org/publications/odihr/2009/11/41314_1424_en.pdf>
- *Hate crimes in the OSCE region - incidents and responses*. Annual Report for 2007. Vydala organizace OSCE. Dostupná na WWW: <http://www.osce.org/publications/odihr/2008/10/33850_1196_en.pdf>
- *Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and Responses - Annual Report for 2006*. Vydala organizace OSCE. Dostupná na WWW: <http://www.osce.org/publications/odihr/2007/09/26296_931_en.pdf>
- *Hate Crimes Laws - a Practical Guide*. Vydala organizace OSCE. Dostupná na WWW: <<http://www.osce.org/item/36692.html>>
- *Crime and prejudice: the support needs of victims of hate crime*. Vydala organizace Victims Support. 2006. Dostupná na WWW: <http://www.eukn.org/binaries/greatbritain/bulk/research/2008/4/crime_prejudice.pdf>
- *A Policymaker's Guide to Hate Crimes*. Vydalo Bureau of Justice Assistance. Dostupná na WWW: <<http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/bja/162304.pdf>>
- *Kriminalita motivovaná nenávisťí ve světle právních a faktických opatření v ČR = Combating hate crime in the Czech Republic*. Vydala organizace Český helsinský výbor. Dostupná na WWW: <<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2008111801>>
- *Legislativní vývoj právní úpravy hate crime*. Vydala organizace Český helsinský výbor. Dostupná na WWW: <http://www.helcom.cz/download/extremismus/pravni_uprava_hate_crime.doc>

- *Nebezpečné známosti. Pravicový extremismus v malém příhraničním stylu.* Společně vydali Kulturbüro Sachsen, Heinrich Böll Stiftung Weiterdenken – Heinrich Böll Stiftung Sachsen. Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://www.nebezpecne-znamosti.info/>>
- *Nezvaní hosté. Sborník textů pro města a obce, které se zamýšlejí nad možností aktivně bránit shromážděním z nenávisti.* Hrubý M., Černý, M. Vydal Člověk v tísni, o. p. s. 2009. Dostupná na internetových stránkách WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7963/Ne_zvani_hoste_web.pdf>

Internetové články

- *Monitoring internetového extremismu jako metoda boje proti diskriminaci a rasismu.* Český helsinský výbor. Čerpáno dne 25.3.2010. Dostupný na internetových stránkách WWW: <<http://helcom.cz/view.php?cisloclanku=2007082501>>
- *Hate crime – zapomenuté oběti.* Český helsinský výbor. Čerpáno dne 18.3.2010. Dostupný na internetových stránkách WWW: <<http://helcom.cz/view.php?cisloclanku=2009112701>>
- *Rasově motivované násilí v ČR po roce 1989.* Kalibová K., Cakl O., Tolerance a občanská společnost. Čerpáno dne 10.11.2009. Dostupný na internetových stránkách WWW: <http://www.romea.cz/index.php?id=detail&detail=2007_2208>
- *Vojáci byli za SS symboly vyhozeni z armády.* Romea, ČTK. Čerpáno dne 14.11.2009. Dostupný na internetových stránkách WWW: <http://www.romea.cz/index.php?id=detail&detail=2007_7047>
- *Nevládní organizace se chtějí zaměřit na oběti násilí z nenávisti.* Romea, ČTK. Čerpáno dne 12.11.2009. Dostupný na internetových stránkách WWW: <http://www.romea.cz/index.php?id=detail&detail=2007_7024>
- *Nejen Romové jsou v ČR obětmi násilí z nenávisti.* Romea. Čerpáno dne 12.11.2009. Dostupný na internetových stránkách WWW: <http://www.romea.cz/index.php?id=detail&detail=2007_7015>
- *Začíná průzkum rasově motivovaných násilných trestných činů.* Filíková Z., Kottová A. Čerpáno dne 12.11.2009. Dostupný na internetových stránkách WWW: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/spolecnost/_zprava/654375>

- *Rasově motivované útoky končí i tragicky.* Strašíková L. ČT 24. Čerpáno dne 6.3. 2010. Dostupný na internetových stránkách WWW: <<http://www.ct24.cz/domaci/63722-rasove-motivovane-utoky-konci-i-tragicky/>>
- *Roots of Hate.* Intelligence Report. 2002. No (105). Čerpáno dne 5.3. 2009. Dostupný na internetových stránkách WWW: <<http://www.splcenter.org/intel/intelreport/article.jsp?aid=137>>
- *From Lynching to Gay Bashing: The Elusive Connection between Economic Conditions and Hate Crime.* Green D. P., Glaser J., Rich A. Čerpáno dne 5.3. 2009. Dostupný na internetových stránkách WWW: <<http://www.yale.edu/isps/publications/green1.pdf>>
- *Zpráva o nacionalistických, fašistických a rasistických aktivitách v ČR let 1999-2000.* Dokument občanského sdružení Tolerance a občanská společnost. Čerpáno dne 12.3. 2010. Dostupný na internetových stránkách WWW: <<http://www.blisty.cz/art/10555.html>>
- *Brno: další útok proti muslimům.* Žáčková A., Brněnský deník. Dokument občanského sdružení Tolerance a občanská společnost. Čerpáno dne 10.3. 2010. Dostupný na internetových stránkách WWW: <<http://brnensky.denik.cz/zlociny-a-soudy/brno-dalsi-utok-proti-muslimum20090511.html>>
- *Oběti rasových útoků od roku 1990.* Týden.cz. Čerpáno dne 10.3. 2010. Dostupný na internetových stránkách WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/obeti-rasovych-utoku-od-roku-1990_28695.html>
- *V Jihlavě byla zahájena výstava o neonacismu.* Romové v České republice. Čerpáno dne 10.3. 2010. Dostupný na internetových stránkách WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/22237>>
- *Vandalové pokreslili mešitu protiislámskými nápisy.* Islámská nadace v Brně. Čerpáno dne 7.12. 2009. Dostupný na internetových stránkách WWW: <<http://www.mesita.cz/node/18>>
- *Neonacitné napadali v Praze izraelského rabína.* Novinky.cz. Čerpáno dne 5.12. 2009. Dostupný na internetových stránkách WWW: <<http://www.novinky.cz/clanek/154238-video-neonaciste-napadli-v-praze-izraelskeho-rabina.html>>

- *Rasista posprejoval synagogu v Třebíči.* ČTK. Čerpáno dne 5.12. 2009. Dostupný na internetových stránkách WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/zpravy/krimi/clanek.phtml?id=627898>>
- *The impact of the Hate Crime Victimization.* Herek, G.M. Čerpáno dne 8.10. 2009. Dostupný na internetových stránkách WWW: <<http://psychology.ucdavis.edu/rainbow/HTML/summary.pdf>>
- *Hate Crime.* Wikipedia.org. Čerpáno dne 24.2. 2009. Dostupné na internetových stránkách WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Hate_crime>
- *Matthew Shepard.* Wikipedia.org. Čerpáno dne 3.4. 2009. Dostupné na internetových stránkách WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Matthew_Shepard>
- *Murder of James Byrd Jr.,* Wikipedia.org. Čerpáno dne 5.4. 2009. Dostupné na internetových stránkách WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Murder_of_James_Byrd,_Jr.>
- *Co je extremismus,* internetový portál Ministerstva vnitra ČR, Odbor bezpečnostní politiky. Čerpáno dne 2. 4. 2009. Dostupné na internetových stránkách WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/co-je-extremismus.aspx>>
- *Victim's family backs hate crime charge.* Seacoast Newspapers Online. 2001. Čerpáno dne 6. 4. 2009. Dostupné na internetových stránkách WWW: <http://204.27.188.244/2001news/hampton/h8_26a.htm>
- *Kdo je ohrožen.* Internetové stránky In IUSTITIA. Čerpáno dne 12. 4. 2010. Dostupné na internetových stránkách WWW: <<http://www.in-ius.cz/kdo-je-ohrozen.html>>

Použité právní předpisy

- *Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.*
- *Zákon č. 200/1990 Sb., zákon o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.*
- *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.*
- *Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů.*
- *Zákon č. 274/2008 Sb. o právu shromažďovacím, ve znění pozdějších předpisů.*
- *Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.*

- *Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.*

Další zdroje

- Audiozáznam z konference „*Oběti hate crime – evropské zkušenosti*“, pořádaná Českým helsinským výborem, ze dne 6. 11. 2008 v Praze
- Přednášky „Sociální psychologie“ z PF UK

Seznam citací a poznámek pod textem

- 1) *Co je extremismus*, internetový portál Ministerstva vnitra ČR, Odbor bezpečnostní politiky. Čerpáno dne 2. 4. 2009. Dostupné na internetových stránkách WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/co-je-extremismus.aspx>>
- 2) Černý P., Politický extremismus a právo. Praha. Eurolex Bohemia s.r.o. 2005. s.7
- 3) *Jacobs B. J., Potter K., Hate crimes: Criminal Law & Identity Politics*. New York: Oxford University Press, 1998, s. 3
- 4) *Boeckmann, R.J., Turpin-Petrosino C., Understanding the Harm of Hate Crime*. Journal of Social Issues. 2002, No. 58, s. 208
- 5) „*There is no consensus among scientists or lawmakers of definitional elements that would constitute a global description of hate crime. Part of the reason for this lies in the fact that cultural differences, social norms, and political interests play a large role in defining crime in general, and hate crime in particular.*“
- 6) *Gerstenfeld P.B., Hate crimes, Causes, Contols and Controversis*. Sage Publications, Inc., 2004, s. 9
- 7) *Hall N., Hate crime*. Crime and Society Series. Willian Publishing, 2005, s. 2
- 8) *Hall N., Hate crime*. Crime and Society Series. Willian Publishing, 2005, s. 2-3
- 9) *Perry B., In The Name Of Hate: Understanding Hate Crimes*. Routlege, 2001, převzato z *Nattan Hall N., Hate crime*. Crime and Society Series. Willian Publishing, 2005, s. 3-4
- 10) *Altschiller D., Hate Crimes, A reference handbook, second edition*. ABC-CLIO, Inc., 2005, s. 3
- 11) *Herczeg J., Trestné činy z nenávisti*. Praha: ASPI, Wolers Kluwer, 2007, s. 11
- 12) *Altschiller D., Hate Crimes, A reference handbook, second edition*. ABC-CLIO, Inc., 2005, s. 5
- 13) *Kosek J., Člověk je tvor (ne)společenský*. Agro, Dokořán, Praha, 2004, s. 190 –200, 207- 208
- 14) *Procházka R., Psychologie obětí nenávistných pochodů in Nezvaní Hosté, Sborník textů pro města a obce, které se zamýšlejí nad možností aktivně bránit shromážděním z nenávisti*. Hrubý, M., Černý, M. Vydal Člověk v tísni, o. p. s. 2009. str. 85
- 15) *Hall N., Hate crime*. Crime and Society Series. Willian Publishing, 2005, s. 12-21
- 16) *Green D. P., Glaser J., Rich A., From Lynching to Gay Bashing: The Elusive Connection between Economic Conditions and Hate Crime*. Čerpáno dne 5.3. 2009. Dostupný na internetových stránkách WWW: <<http://www.yale.edu/isps/publications/green1.pdf>>

- 17) Roots of hate. Intelligence Report. 2002. No (105). Čerpáno dne 5.3. 2009. Dostupný na internetových stránkách WWW: <<http://www.splcenter.org/intel/intelreport/article.jsp?aid=137>>
- 18) *Danics Š.*, příspěvek „Extremismus jako sociálně-politický problém v podmínkách globálního světa“, in *Extremismus, jeho kořeny, projevy a východiska řešení*. Policejní akademie České republiky. Praha. 2001. s. 33 – 36
- 19) *Danics Š.*, příspěvek „Extremismus jako sociálně-politický problém v podmínkách globálního světa“, in *Extremismus, jeho kořeny, projevy a východiska řešení*. Policejní akademie České republiky, Praha, 2001, s. 37 – 40
- 20) *Herczeg J.*, *Trestné činy z nenávisti*. Praha: ASPI, Wolers Kluwer, 2007, s. 10
- 21) *Legislativa – trestné činy související s problematikou extremismu*, internetový portál Ministerstva vnitra ČR. Čerpáno dne 18.2.2009. Dostupný na internetových stránkách WWW: <http://web.mvcr.cz/archiv2008/souteze/2006/sod/extremismus/9_legislativa.pdf>
- 22) *Novotný O., Vokoun R. a kol.* *Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část*. Praha: ASPI,a.s., 2007, s. 443
- 23) Zde si dovoluji poznamenat, že v trestných činech v § 260 a § 261 se chrání před hnutími, která podporují a propagují a prokazatelně směřují k potlačení lidských práv nejen pro národnost, rasu, etnickou příslušnost, náboženské přesvědčení, ale také podporují a propagují třídní zášť či zášť vůči jiné skupině osob. Pod toto ustanovení lze tedy subsumovat skupinu jako politickou třídu, ale i jakoukoli jinou skupinu, která má nějaké pojící prvky.
- 24) *Čírtková L.*, *Forenzní psychologie*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2004, s. 176
- 25) *Čírtková L.*, *Forenzní psychologie*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2004, s. 173 –175
- 26) *Hall N.*, *Hate crime*. Crime and Society Series. Willian Publishing, 2005, s. 83 – 88
- 27) *Altschiller D.*, *Hate Crimes, A reference handbook*, second edition. ABC-CLIO, Inc., 2005, s. 14 – 37
- 28) *Murder of James Byrd Jr.*, Wikipedia.org. Čerpáno dne 5.4. 2009. Dostupné na internetových stránkách WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Murder_of_James_Byrd,_Jr.>
- 29) *Altschiller D.*, *Hate Crimes, A reference handbook*, second edition. ABC-CLIO, Inc., 2005, s. 18
- 30) *Victim's family backs hate crime charge*. Seacoast Newspapers Online. 2001. Čerpáno dne 6. 4. 2009. Dostupné na internetových stránkách WWW: <http://204.27.188.244/2001news/hampton/h8_26a.htm>

- 31) *Altschiller D.*, Hate Crimes, A reference handbook, second edition. ABC-CLIO, Inc., 2005, s. 26-27
- 32) Matthew Shepard. Wikipedia.org. Čerpáno dne 3.4. 2009. Dostupné na internetových stránkách WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Matthew_Shepard>
- 33) *Altschiller D.*, Hate Crimes, A reference handbook, second edition. ABC-CLIO, Inc., 2005, s. 30
- 34) *Čírtková L.*, Forezní psychologie. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2004, s. 116
- 35) *Čírtková L., Vitoušková P. a kol.* Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese, GRADA, 2007, s. 12
- 36) *Hall N.*, Hate crime. Crime and Society Series. Willian Publishing, 2005, s. 66
- 37) *Hall N.*, Hate crime. Crime and Society Series. Willian Publishing, 2005, s. 69
- 38) *Čírtková L.*, Forezní psychologie. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2004, s. 117
- 39) *Strategie boje proti extremismu*, Ministerstvo vnitra ČR, odbor bezpečnostní politiky, PRAHA 2009, Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/vyrocní-zpravy-o-extremismu.aspx>>
- 40) *2008 Hate Crime Suvery*. Vydala organizace Human Rights First. Dostupná na WWW: <<http://www.humanrightsfirst.org/discrimination/pages.aspx?id=78>>. s. 117
- 41) *2008 Hate Crime Suvery*. Vydala organizace Human Rights First. Dostupná na WWW: <<http://www.humanrightsfirst.org/discrimination/pages.aspx?id=78>>. s. 117
- 42) *2008 Hate Crime Suvery*. Vydala organizace Human Rights First. Dostupná na WWW: <<http://www.humanrightsfirst.org/discrimination/pages.aspx?id=78>>. s. 117
- 43) *2008 Hate Crime Suvery*. Vydala organizace Human Rights First. Dostupná na WWW: <<http://www.humanrightsfirst.org/discrimination/pages.aspx?id=78>>. s. 71
- 44) Jan Charvát, audio nahrávka z konference „*Oběti hate crime – evropské zkušenosti*“, pořádaná Českým helsinským výborem, ze dne 6. 11. 2008 v Praze
- 45) *Múka O., Krutina M., Rameš F., Špaček J.*, Kriminalita motivovaná nenávisť ve světle právních a faktických opatřeních v ČR, Český helsinský výbor, 2008, s. 14

Seznam tabulek a obrázků

- 1) Tabulka č. 1 (na straně 13), kdy síla kauzality ukazuje vztah příčiny mezi kriminálním chováním a předsudky (Jabobs and Potter), převzato z *Hall N.*, Hate crime. Crime and Society Series. Willian Publishing, 2005, s. 15
- 2) Obr.1 (na straně 36) - James Byrd Jr. Čerpáno dne 5.4.2009. Dostupný na WWW: <<http://en.wikipedia.org/wiki/File:JamesByrdJr.jpg>>,
- 3) Obr.2 - Balbir Singh Sohdi (na straně 38). Čerpáno dne 7.4.2009. Dostupný na WWW: <http://www.sikhtimes.com/balbir_and_sukhpal_singh_sodhi.jpg>
- 4) Obr.3 (na straně 40) - věšení Lea Franka. Čerpáno dne 9.4.2009. Dostupný na WWW: <<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/images/lochaven/frank1.jpg>>
- 5) Obr.4 (na straně 41) - Mattew Shepard. Čerpáno dne 3.4.2009. Dostupný na WWW: <http://images.google.cz/imgres?imgurl=http://rrchapman.us/modx/assets/images/ny-rally_2.jpg&imgrefurl=http://rrchapman.us/&usq=__DZ2Fj5KPjYMe9qwuWPJYMrSB3rM=&h=320&w=430&sz=33&hl=cs&start=5&um=1&itbs=1&tbnid=Y3iG10MgUqr1JM:&tbnh=94&tbnw=126&prev=/images%3Fq%3DMatthew%2BWayne%2BShepard%26um%3D1%26hl%3Dcs%26sa%3DX%26rlz%3D1T4RNTN_csCZ328CZ328%26ndsp%3D18%26tbs%3Disch:1>
- 6) Tabulka č. 2. (na straně 52) - Celkový počet trestných činů s extremistickým podtextem zaevidovaných na území ČR v letech 2006 - 2009 (dle Evidenčně statistického systému kriminality Policejního prezidia ČR – ESKK).
- 7) Obr. 5 (na straně 52) - Graf struktury pachatelů podle dosaženého vzdělání. *Strategie boje proti extremismu 2008*. Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/vyrocnizpravyoextremismu.aspx>>
- 8) Obr. 6 (na straně 53) - Graf struktury pachatelů podle věku. *Strategie boje proti extremismu 2008*. Dostupná na internetových stránkách WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/vyrocnizpravyoextremismu.aspx>>
- 9) Obr.č. 7 (na straně 56) - nápis Jude Slavia. Čerpáno dne 25.3.2010. Dostupný na WWW: <<http://spartapraga.w.interia.pl/JUDE%20SLAVIA.jpg>>
- 10) Obr. č. 8 (na straně 58) - Graf celkových počtů trestných činů s extremistickým podtextem v letech 1996 – 2009. Čerpáno ze zpráv o extremismu od Ministerstva vnitra ČR.
- 11) Tabulka č. 3 (na straně 59) - Počet a vývoj trestných činů v letech 2002-2008. Čerpáno ze zpráv o extremismu od Ministerstva vnitra ČR a Přístupu vlády ČR k integraci Romů.

12) Obr. č. 9 (na straně 59) - Graf skladby spáchaných extremistických trestných činů v letech 2002 – 2008. Čerpáno ze zpráv o extremismu od Ministerstva vnitra ČR a Přístupu vlády ČR k integraci Romů.

Summary

Hate crimes

My final thesis is dealing with the phenomenon of hate crimes. The purpose of the study is not only to provide a general theoretical knowledge of biased - motivated incidents, but also to present real criminal cases and show on them how dangerous pure hate can be.

The thesis is composed of three main chapters, each of them concerns aspects of hate crimes. Chapter One is more or less introductory. The chapter is subdivided into three parts.

The first of them describes and interprets the basic term „hate crime“ from the view of various authors. Moreover, it also considers the necessary elements (like prejudice against sex, race, skin colour, nationality, ethnicity and religion), which should be involved in the hate crime definition. The second part deals with the possible causes of hate crimes – such as migration, globalization, economic problems and mainly stereotypes and preoccupation. The last part of the Chapter One examines relevant Czech legislation – compares and contrasts the previous and the current Czech Criminal Code.

Chapter Two consists of seven parts. Part One focuses on the perpetrators of hate crimes generally, whereas Chapter Two and Chapter Three describe different types of offenders in accordance to their motivation and then classifies them into specific groups (spontaneous, reaction, missions and organized hate crime). The same chapter also contains the Donald Altschiller's typology of hate crimes perpetrators and also gives a lot of examples of real offenders. The remaining Parts look at the various victims of hate crimes and the possible consequences of these crimes (victimization).

Chapter Three is subdivided into two parts and provides information about hate crimes and their criminals in the Czech Republic. Part One illustrates the composition

of offenders according to their age and educational attainment - the results can be seen in graphs. Then are mentioned the more frequent groups of victims in the Czech Republic (Roma, Jews, Muslim etc.) and the most serious cases, which happend during the past twenty years in our country. Part Two concentrates on the fight with this type of criminality and different approaches to the prevention from governmental and in non-governmental sphaera.

Klíčová slova

trestný čin z nenávisti

–

extremismus

–

rasismus

–

Keywords

hate crime

extremism

racism